

บทที่ 2

กฎหมายไทย

1 ความจำเป็นในการคุ้มครองเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นพิเศษ

ในปัจจุบันสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้ามีความจำเป็นต่อผู้คนเป็นจำนวนมากในการดำรงชีวิตประจำวันโดยไม่จำกัดว่าบุคคลที่ต้องใช้ไฟฟ้านั้นเพศอะไร อาชีพอะไร หรืออายุ เท่าไร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า แต่หากเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกเพศ ทุกวัย แม้กระทั่งเด็กเล็ก ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น เด็กแรกเกิดที่ร่างกายไม่แข็งแรงจำเป็นต้องเข้าตู้อบ เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทต่างๆ เช่น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาหุงต้มไฟฟ้า โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ทำให้การดำรงชีวิตในปัจจุบันสะดวกสบายขึ้น และในบางกรณีเครื่องใช้ไฟฟ้าเหล่านี้ก็อาจจะกลายเป็นเครื่องช่วยชีวิตผู้คนในยามฉุกเฉิน เช่น เครื่องตัดไฟฟ้าในกรณีที่ไฟฟ้าลัดวงจร (safety cut) สัญญาณกันขโมย เป็นต้น ฉะนั้น เครื่องใช้ไฟฟ้าเหล่านี้จึงกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในปัจจุบันโดยปริยาย

เนื่องจากสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าเหล่านี้มีราคาแตกต่างกันออกไป ซึ่งบางประเภทมีราคาต่ำ บางประเภทมีราคาสูง ซึ่งเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทที่มีราคาสูงแต่เป็นที่ต้องการของประชาชนจำนวนมาก ประชาชนทั่วไปที่มีรายได้น้อยไม่สามารถหาเงินเพื่อที่จะมาซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีราคาสูงโดยชำระราคาเพียงครั้งเดียวได้ ดังนั้น ผู้คนที่ต้องการเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีราคาสูงเหล่านี้นิยมที่จะทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า ด้วยเหตุผลที่ว่า การทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า ทำให้ผู้เช่าซื้อสามารถที่จะครอบครองและใช้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อได้ โดยไม่ต้องชำระราคาที่เดียว แต่สามารถค่อย ๆ จ่ายทีละงวดได้ นอกจากนี้ผู้คนที่ต้องการเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีราคาสูงเหล่านี้ยังเห็นว่าการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นสามารถทำได้ง่าย เงื่อนไขในการทำสัญญามีน้อย และที่สำคัญบุคคลที่มีรายได้ทุกอาชีพก็สามารถเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าได้ เพียงแต่รายได้ของแต่ละคนต้องเป็นไปตามเงื่อนไขขั้นต่ำที่สถาบันการเงินผู้ให้เช่าซื้อกำหนด เช่น บริษัท อีออน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) ได้จำกัดรายได้ขั้นต่ำของผู้มีคุณสมบัติในการขอสินเชื่อได้ต้องมีรายได้ขั้นต่ำ 5,000 บาทต่อเดือน เป็นต้น ด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดดังกล่าวไปแล้วนี้ได้ส่งผลให้การเติบโตของการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้ามีปริมาณสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยในช่วงปี พ.ศ.2543 – พ.ศ.2544 ตลาดสินเชื่อเช่าซื้อได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย

สินเชื่อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นได้มีส่วนสำคัญให้การกระตุ้นให้ตลาดเครื่องใช้ไฟฟ้าในช่วงที่ผ่านมาให้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ในยามที่เศรษฐกิจของประเทศมีภาวะตกต่ำ อย่างไรก็ตามในช่วงช่วงปี พ.ศ.2546 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศได้เข้าสู่ภาวะการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้นปีประกอบกับการคาดการณ์ภาวะเศรษฐกิจว่าจะขยายตัวเพิ่มขึ้นในระดับ 7.5%-8.5% ได้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจเช่าซื้ออย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะเศรษฐกิจที่ส่งผลทำให้รายได้ครัวเรือนปรับตัวสูงขึ้นในกลุ่มสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นกลุ่มสินค้าที่ทำรายได้หลักของผู้ประกอบการมีแนวโน้มการแข่งขันที่รุนแรงยิ่งขึ้น โดยการปรับตัวของผู้ประกอบการแต่ละรายได้หันมาใช้กลยุทธ์เพื่อสร้างแรงจูงใจในการใช้บริการ นอกจากนี้ยังเร่งขยายบริการอื่นๆ เพื่อเสริมรายได้ให้กับผู้ประกอบการให้สูงขึ้นด้วย ตลาดที่ขยายตัวขึ้นได้ส่งผลให้ภาวการณ์แข่งขันในการทำธุรกิจที่มีความรุนแรงขึ้นเมื่อมีผู้ประกอบการอีกหลายรายเข้ามาร่วมแชร์ส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้นทั้งสถาบันการเงินของภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้การเติบโตของธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นต้องมีปัจจัยในการสนับสนุนหลายด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจ อัตราดอกเบี้ยและการเมืองซึ่งเป็นปัจจัยที่กระทบต่อการขยายตัวของรายได้และที่อยู่อาศัยของผู้บริโภคนั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการเติบโตของธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า¹ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ.2550 บริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติหรือเครดิตบูโรเปิดเผยว่า มีจำนวนผู้บริโภคที่ใช้บริการขอสินเชื่อสูงสุดถึง 46 ล้านบัญชี หรือประมาณ 15 ล้านคน สำหรับบัญชีที่ยังเป็นลูกค้าของสถาบันการเงินกว่า 30 ล้านบัญชี โดยแบ่งเป็นประเภทสินเชื่อหลัก ๆ ได้แก่ บัตรเครดิต ประมาณ 11 ล้านบัญชี สินเชื่อส่วนบุคคล ประมาณ 9 ล้านบัญชี สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ ประมาณ 3.4 ล้านบัญชี สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ประมาณ 2.6 ล้านบัญชี สินเชื่อเบิกเงินเกินบัญชี ประมาณ 2 ล้านบัญชี และสินเชื่อเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า ประมาณ 1.5 ล้านบัญชี เป็นต้น²

ทั้งนี้ สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นเอกเทศสัญญาลักษณะเช่าซื้อประเภทหนึ่ง ซึ่งประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ได้ให้คำจำกัดความของสัญญาเช่าซื้อไว้ว่า “อันว่าสัญญา

¹บริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด, “เครดิตบูโรเปิดเผยปี 2550 เน้นสร้างความเข้าใจบทบาทหน้าที่องค์กรพร้อมรณรงค์คนไทยมีวินัยในการรักษาเครดิต”, <<http://www.scb.co.th/LIB/th/article/mong/2546/m.1337.html>>, 11 กุมภาพันธ์ 2552.

²ธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า, “บทสรุปสำหรับผู้บริหาร”, <http://www.ncb.co.th/news_26042007.html>, 12 กุมภาพันธ์ 2552.

เช่าซื้อ นั่น คือ สัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น หรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราว”

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของสัญญาเช่าซื้อพบว่าสัญญาเช่าซื้อนั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ (จากคดี Helby V. Matthews) ซึ่งต่อมาในประเทศอังกฤษได้มีการร่างกฎหมายเช่าซื้อเป็นกฎหมายพิเศษขึ้น (Hire purchase Act และได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้งและได้ถูกยกเลิกไปในเวลาต่อมา) เพื่อควบคุมสัญญาเช่าซื้อไว้โดยเฉพาะ โดยประเทศไทยได้รับเอากฎหมายเช่าซื้อของประเทศอังกฤษมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3

ในกฎหมายเช่าซื้อของประเทศอังกฤษ คือ พระราชบัญญัติเช่าซื้อ ค.ศ.1938 (Hire purchase Act 1938) ได้ให้คำจำกัดความของสัญญาเช่าซื้อไว้ ดังนี้

“Hire purchase agreement means an agreement for the bailment of goods under which the bailee may buy the goods or under which the property in the goods will or may pass to bailee...”

สัญญาเช่าซื้อ หมายความว่า สัญญาการส่งมอบการครอบครองซึ่งภายใต้ของสัญญาที่ผู้รับมอบการครอบครองอาจจะซื้อทรัพย์สินที่ส่งมอบหรือภายใต้สัญญานี้สิทธิในทรัพย์สินที่ส่งมอบจะตกหรืออาจจะตกเป็นสิทธิของผู้ครอบครอง ทั้งนี้ พระราชบัญญัติเช่าซื้อ ค.ศ.1938 ของประเทศอังกฤษนี้ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ซึ่งในปัจจุบันการเช่าซื้อในประเทศอังกฤษนั้นถูกควบคุมด้วยพระราชบัญญัติการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค ค.ศ.1974 (Consumer Credit Act) และพระราชบัญญัติการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค ค.ศ.2006 (Consumer Credit Act 2006)

เมื่อพิจารณาจากตัวบทในประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ของไทย และคำจำกัดความสัญญาเช่าซื้อของอังกฤษแล้วจะเห็นได้ว่า สัญญาเช่าซื้อนั้นเป็นสัญญาที่มีสัญญาเช่าและสัญญาซื้อขายประกอบเข้าด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้เห็นว่าแม้สัญญาเช่าซื้อจะมีลักษณะส่วนหนึ่งเหมือนสัญญาเช่าและส่วนหนึ่งเหมือนสัญญาซื้อขาย แต่มิได้หมายความว่า สัญญาเช่าซื้อ คือ สัญญาเช่าและสัญญาซื้อขายรวมกัน แต่เป็นสัญญาเช่ารวมกับคำมั่นที่จะขายทรัพย์สิน³

นอกจากนี้ โดยที่สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง จึงต้องตกอยู่ภายใต้หลักทั่วไปของนิติกรรมและสัญญาที่กำหนดไว้ในประมวลแพ่งและพาณิชย์ ตั้งแต่เรื่องการแสดงเจตนา ซึ่งการแสดงเจตนาของคู่สัญญานั้น เจตนาที่แสดงออกของคู่สัญญาต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริง

³มานะ พิทยาภรณ์, “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ”, (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 19.

ของคู่สัญญาและต้องปราศจากความลำเอียง กดข้อฉล และการข่มขู่ อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของสัญญา โดยที่สัญญาที่ทำขึ้นนั้นต้องไม่มีวัตถุประสงค์อันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

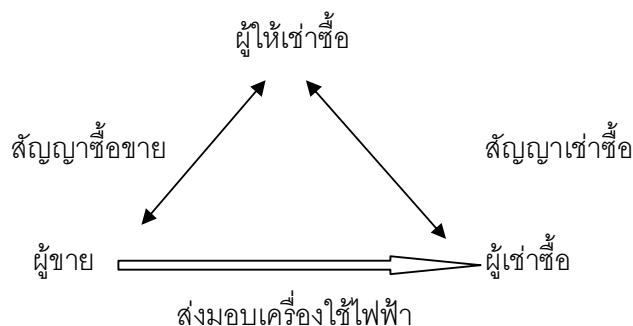
อย่างไรก็ตาม การทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในปัจจุบัน ในบางกรณีผู้เช่าซื้อมิได้ทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้ผลิตหรือผู้ขายโดยตรง แต่เป็นกรณีที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายได้ขายเครื่องใช้ไฟฟ้าให้กับสถาบันการเงินต่าง ๆ อาทิเช่น บริษัท อีออน ธนสินทรัพย์(ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) เป็นต้น และสถาบันการเงินเหล่านี้ได้นำเครื่องใช้ไฟฟ้ามาให้ผู้เช่าซื้อเช่าซื้ออีกทอดหนึ่ง โดยในปัจจุบันนี้สถาบันการเงินต่าง ๆ ได้ให้บริการการเช่าซื้อต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นมีลักษณะไม่แตกต่างจากการให้บริการสินเชื่อเงินสด โดยผู้เช่าซื้อสามารถเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าผ่านบัตรสินเชื่อของสถาบันต่าง ๆ ได้ เช่น บัตร Aeon, บัตร Power Buy, บัตร จีอี มั่นนี้ เฟิร์สช้อยส์ การ์ด เป็นต้น ทั้งนี้ สถาบันการเงินต่าง ๆ จะกำหนดคุณสมบัติหรือเงื่อนไขของบุคคลที่สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ เช่น บริษัท อีออน ธนสินทรัพย์(ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่สามารถขอสินเชื่อของบริษัท ดังนี้ คือ

1. มีอายุ 20 – 65 ปี
2. อายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
3. ฐานเงินเดือน 5,000 บาทขึ้นไป

หรือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถขอสินเชื่อของบริษัทเซเทเล็ม ประเทศไทย จำกัด ดังนี้ คือ

1. สัญชาติไทย อายุ 20 – 65 ปี (อายุ 60 -65 ปี ผ่อนได้ไม่เกิน 6 เดือน)
2. รายได้ขั้นต่ำ 6,500 บาท
3. อายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 6 เดือน เป็นต้น

แผนภาพแสดงนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อ และผู้ผลิตหรือผู้ขาย

เมื่อพิจารณากฎหมายที่บังคับควบคุมสัญญาเช่าซื้อ ในอดีตก่อน ปี พ.ศ. 2544 สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ ในอดีตก่อน ปี พ.ศ.2544 สัญญาเช่าซื้อทุกประเภทจะตกอยู่ภายใต้หลักกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ถึง มาตรา 574 และในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อนั้นเป็นสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภค หรือเป็นสัญญาสำเร็จรูป สัญญาเช่าซื้อจะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ซึ่งการควบคุมสัญญาเช่าซื้อตามกฎหมายดังกล่าวนั้นยังไม่เป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในฐานะผู้เช่าซื้ออย่างเพียงพอ ทั้งนี้ เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การควบคุมสัญญาเช่าซื้อนั้นได้บัญญัติไว้ในลักษณะกว้าง ๆ เป็นการทั่วไปเพียง 3 มาตรา ซึ่งในบทบัญญัติทั้ง 3 มาตรานี้ก็ได้กล่าวถึงสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญาไว้อย่างชัดเจน แต่หากต้องนำเอาบทบัญญัติในเรื่องเช่าทรัพย์ และซื้อขายมาเทียบเคียงใช้โดยอนุโลม นอกจากนี้ บทบัญญัติในมาตรา 574 ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อนั้น ได้มีคำพิพากษากฎีกา ได้แก่ คำพิพากษากฎีกาที่ 3842/2526 , คำพิพากษากฎีกาที่ 1192/2501 เป็นต้น ได้วางบรรทัดฐานไว้ว่ามีใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงสามารถตกลงยกเว้นสิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งการตกลงยกเว้นบทบัญญัติมาตรา 574⁴ นั้น มักเป็นการกำหนดในลักษณะเอาเปรียบผู้เช่าซื้อ เช่น มักจะตกลงให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้ หากผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อเพียงงวดเดียว เป็นต้น ส่วนในกรณีของการควบคุมสัญญาเช่าซื้อตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ก็เป็นการควบคุมที่มีข้อจำกัดในเรื่องของผลของการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติกำหนดนั้นมีผลเพียงว่า หากข้อสัญญานั้นทำให้ ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควรเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็น

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กันหรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนให้รับเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

อนึ่งในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดท้ายนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะรับบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

ธรรมและให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น (มาตรา 4⁵) นอกจากนี้การระบุว่าข้อสัญญาใดไม่เป็นธรรมและอำนาจการบังคับให้ข้อสัญญานั้นมีผลเพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีนั้น เป็นอำนาจของศาลในการที่จะพิจารณาข้อสัญญาในคดีพิพาท ซึ่งการพิจารณาว่าข้อสัญญาใดเป็นธรรมหรือไม่ย่อมต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจที่ไม่มีความแน่นอน เพราะเป็นเรื่องความคิดเห็นของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ

ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกประกอบกับอัตราการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าของผู้บริโภคในช่วงดังกล่าวได้เพิ่มสูงขึ้นตามการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาจึงอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับ 2) พ.ศ. 2541 มาตรา 35 ทวิ⁶ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการออกประกาศคณะกรรมการที่เป็นการควบคุม

⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาตรา 4 “ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 35 ทวิ “ในการประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการใด ถ้าสัญญาซื้อขายหรือสัญญาให้บริการนั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หรือที่ตามปกติประเพณีทำเป็นหนังสือ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา มีอำนาจกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการนั้นเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้

ในการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญา สัญญาที่ผู้ประกอบธุรกิจทำกับผู้บริโภคจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ใช้ข้อสัญญาที่จำเป็นซึ่งหากมิได้ใช้ข้อสัญญาเช่นนั้นจะทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบ ผู้ประกอบเกินสมควร

(2) ห้ามใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค

ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และรายละเอียดที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด และเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาจะให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาตามแบบที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดก็ได้

การกำหนดตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา”

สัญญาตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญาและลักษณะของสัญญา พ.ศ.2542 ออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2544 เป็นต้นไป

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ฉบับนี้ ได้เข้ามาควบคุมสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าระหว่างผู้ให้เช่าซื้อที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ⁷ และผู้เช่าซื้อที่เป็นผู้บริโภค⁸ ซึ่งการควบคุมสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ได้เข้ามาควบคุมในลักษณะของการบังคับให้สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นต้องมีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ กล่าวคือ หากในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ กำหนดให้ในสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าต้องใช้ข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและเงื่อนไขใด ในสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าก็ต้องมีข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและเงื่อนไขดังเช่นที่ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ กำหนด และหากในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ กำหนดให้ในสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าต้องไม่ใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือความหมายในทำนองใด ในสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าต้องไม่ใช่ข้อสัญญาในลักษณะดังที่กำหนดห้ามไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ นั้น โดยผลของการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544 เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 35 ตรี บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดให้สัญญาของการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญาต้องใช้ข้อสัญญาใด หรือต้องใช้ข้อสัญญาใดโดยมีเงื่อนไขในการใช้ข้อสัญญานั้นด้วยตามมาตรา 35 ทวิ แล้ว ถ้าสัญญานั้นไม่ใช่ข้อสัญญาดังกล่าว หรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไข ให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวตามเงื่อนไขนั้น แล้วแต่

⁷พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยาม“ผู้ประกอบการธุรกิจ หมายความว่า ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย หรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า หรือผู้ให้บริการ และหมายความรวมถึงผู้ประกอบการกิจการโฆษณาด้วย

⁸ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยาม “ผู้บริโภค หมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับการจากผู้ประกอบการธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบการประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ซื้อสินค้าหรือผู้ได้รับการจากผู้ประกอบการธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

กรณี” และมาตรา 35 จัตวา บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดให้สัญญาของการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญาต้องไม่ใช่ข้อสัญญาใดตามมาตรา 35 ทวิ แล้ว ถ้าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าว ให้ถือว่าสัญญานั้นไม่มีข้อสัญญาเช่นนั้น”

2 ลักษณะของเครื่องใช้ไฟฟ้า

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 2 ได้ให้คำนิยามลักษณะของเครื่องใช้ไฟฟ้า ดังนี้

“เครื่องใช้ไฟฟ้า หมายความว่ารวมถึง เครื่องใช้หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) เครื่องใช้หรืออุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) และเครื่องใช้หรืออุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (Audio Vision)”

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามของเครื่องใช้ไฟฟ้าตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 2 แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการให้คำนิยามค่อนข้างที่จะครอบคลุมเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกประเภท ดังนั้น การเข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเกือบทุกประเภทที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภคนั้น ย่อมตกอยู่ภายใต้การควบคุมของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544

ข้อดีของการให้คำนิยามในลักษณะนี้ คือ การให้คำนิยามของเครื่องใช้ไฟฟ้าในลักษณะที่กว้างและครอบคลุมเครื่องใช้ไฟฟ้าเกือบทุกประเภทโดยไม่มีการจำกัดประเภทหรือราคาของเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นย่อมเป็นการคุ้มครองผู้เข้าซื้อรายเล็กรายน้อยที่อาจทำสัญญาเข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในราคาไม่เกี่ยงยอมได้รับการคุ้มครองตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ นี้ด้วย

ถึงแม้ว่า ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 2 จะให้คำนิยามลักษณะของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าข่ายการคุ้มครองตามประกาศฉบับนี้ในลักษณะที่กว้างและครอบคลุมเครื่องใช้ไฟฟ้าเช่นนี้ แต่เนื่องจากในปัจจุบันนี้ได้มีสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าซึ่งเป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ได้คิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใหม่เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคและเพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทนทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติประเภทน้ำมันที่กำลังจะหมดไปในอนาคตข้างหน้า ทั้งนี้ สิ่งประดิษฐ์หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เหล่านี้ในบางกรณีอาจตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในด้านเข้าซื้อ มากกว่าหนึ่งฉบับ ได้แก่ รถยนต์ที่ใช้ไฟฟ้าเป็นพลังงานขับเคลื่อน เช่น รถไฟฟ้าที่ใช้ในสนามกอล์ฟ หรือ

รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์แบบปลั๊กอิน (plug in) ที่ใช้ไฟฟ้าในบ้านเป็นพลังงาน เป็นต้น ทั้งนี้ การเข้าซื้อรถยนต์นั้น โดยทั่วไปแล้วการเข้าซื้อรถยนต์ย่อมตกอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2543 ข้อ 2 ได้ให้คำนิยามของรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ดังนี้

“รถยนต์ หมายความว่า รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกินเจ็ดคน หรือรถยนต์นั่งส่วนบุคคลเกินเจ็ดคนแต่ไม่เกินสิบสองคน และรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคลที่มีน้ำหนักไม่เกินหนึ่งพัน กิโลกรัม ซึ่งมีได้ใช้ประกอบขนส่งเพื่อสินจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการขนส่งทางบก”

“รถจักรยานยนต์ หมายความว่า รถที่เดินด้วยกำลังเครื่องยนต์หรือกำลังไฟฟ้าและมีล้อไม่เกินสองล้อ ถ้ามีพ่วงข้างล้ออีกล้อไม่เกินหนึ่งล้อ และให้ความหมายรวมถึงรถจักรยานที่ติดเครื่องยนต์ด้วย”

แต่อย่างไรก็ตามรถยนต์ในนี้ก็ใช้ไฟฟ้าเป็นพลังงานขับเคลื่อนโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ด้วยซึ่งเครื่องมือหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์นั้นก็เข้าข่ายเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าตามคำนิยามของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544 ดังนั้น ในกรณีจึงมีข้อหาพิจารณาว่ารถยนต์ที่ใช้ไฟฟ้าเป็นพลังงานขับเคลื่อนนี้หากมีการทำสัญญาเข้าซื้อแล้ว การเข้าซื้อรถยนต์ไฟฟ้างกล่าวควรที่จะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายใด

เมื่อพิจารณาห็นิยามของรถยนต์และรถจักรยานยนต์แล้วนั้น ย่อมเป็นที่แน่ชัดแล้วว่า สำหรับรถจักรยานยนต์ แม้จะขับเคลื่อนด้วยพลังงานที่ไฟฟ้าหรือกำลังไฟฟ้านั้น ย่อมตกอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 ทั้งนี้ เพราะประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาดังกล่าวได้ให้คำนิยามของรถจักรยานยนต์ให้หมายความรวมถึงรถที่เดินด้วยเครื่องยนต์หรือกำลังไฟฟ้า

สำหรับในกรณีของรถยนต์นั้น หากเดินด้วยกำลังไฟฟ้าแล้วจะมีปัญหาคิดว่า จะต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฉบับใด แต่เมื่อพิจารณาห็นิยามระหว่างคำนิยามของเครื่องใช้ไฟฟ้าตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544 และคำนิยามของรถยนต์ตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 แล้วจะเห็นว่าคำนิยามของรถยนต์นั้นมีลักษณะเป็นเช่นเดียวกับคำนิยามของรถยนต์ในพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 ที่ให้คำนิยามรถยนต์ ดังนี้

“รถยนต์ หมายความว่า รถยนต์สาธารณะ รถยนต์บริการ รถยนต์ส่วนบุคคล

รถยนต์สาธารณะ ได้แก่ รถรับจ้างระหว่างจังหวัด (บรรทุกได้ไม่เกินเจ็ดคน) รถยนต์รับจ้าง (บรรทุกได้ไม่เกินเจ็ดคน)

รถยนต์บริการ ได้แก่ รถยนต์บริการ รถยนต์บริการพัฒนาจร รถยนต์บริการให้เช่า

รถยนต์ส่วนบุคคล ได้แก่ รถยนต์นั่งไม่เกิน 7 คน (รถเก๋ง) รถยนต์นั่งเกิน 7 คน (รถตู้) รถยนต์บรรทุกซึ่งมิได้ใช้ประกอบการขนส่งส่วนบุคคล (รถกระบะ)”

ดังนั้น เมื่อพิจารณาคำนิยามของคำว่ารถยนต์จากคำนิยามตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 และคำนิยามตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 แล้วจะเห็นได้ว่ารถยนต์ที่แล่นอยู่บนท้องถนน แม้จะเดินหรือขับเคลื่อนด้วยกำลังไฟฟ้านั้นหากมีการทำสัญญาเช่าซื้อระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคแล้วควรที่จะตกอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543

แต่สำหรับรถยนต์ที่เดินด้วยไฟฟ้าประเภทอื่นนอกจากรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ตามคำนิยามตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 และคำนิยามตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 ได้แก่ รถไฟฟ้าที่แล่นในสนามกอล์ฟ รถไฟฟ้าของเด็กที่ใช้กำลังไฟฟ้าเป็นพลังงานขับเคลื่อน เป็นต้น ผู้เขียนเห็นว่ารถไฟฟ้าประเภทนี้ควรที่จะตกอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544

นอกจากนี้ การให้คำนิยามในลักษณะที่กว้างและครอบคลุมเช่นนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการหลีกเลี่ยงการถูกควบคุมโดยกฎหมายได้ กล่าวคือ แทนที่ผู้ประกอบการธุรกิจจะทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้เช่าซื้อ ก็หันไปทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่งที่เงื่อนไขในการหน่วงกรรมสิทธิ์ที่มีลักษณะใกล้เคียงแทน ทั้งนี้เพราะสัญญาซื้อขายผ่อนส่งนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมเป็นการเฉพาะ ซึ่งสัญญาซื้อขายผ่อนส่งมีความแตกต่างจากสัญญาเช่าซื้อ⁹ ดังนี้

⁹พนินทร โกมลเสน, “การคุ้มครองผู้ซื้อในสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 48-50.

สัญญาเช่าซื้อ	สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง
สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์แบบผสม คือ ผสมระหว่างสัญญาเช่าและค้ำประกันว่าจะขาย ค้ำประกันว่าจะขายผูกพันผู้ให้เช่าค้ำประกันแต่ฝ่ายเดียว	สัญญาซื้อขายผ่อนส่งเป็นสัญญาซื้อขายประเภทหนึ่ง โดยคู่สัญญาตกลงซื้อขายกันโดยให้ผู้ซื้อไม่ต้องชำระราคาสินเชิงในคราวเดียว สัญญาซื้อขายนั้นผูกพันคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้ซื้อผูกมัดที่จะซื้อ ผู้ขายผูกพันที่จะขาย ไม่เป็นแต่เพียงค้ำประกัน
สัญญาเช่าซื้อโดยตัวของสัญญานั้นไม่ส่งผลให้มีการโอนกรรมสิทธิ์ในทันทีที่ทำสัญญาเป็นแต่เพียงความคาดหวังว่าจะมีการโอนกรรมสิทธิ์เมื่อผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อครบตามงวด	สัญญาซื้อขายผ่อนส่งเป็นสัญญาซื้อขาย โดยหลักย่อมอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458 กล่าวคือ ทันทีที่ทำสัญญาซื้อขาย กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมโอนจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ เว้นแต่จะมีข้อตกลงหน่วงกรรมสิทธิ์ไว้จนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคาครบก็สามารถทำได้ตามหลักเสรีภาพ (มาตรา 151)
สัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินในฐานะที่เป็นผู้เช่า กล่าวคือ ใช้ทรัพย์สินได้ภายในขอบเขตตามกำหนดในสัญญาเช่า หรือตามปกตินิยม ต้องสงวนรักษาและซ่อมแซม (มาตรา 552 ประกอบกับมาตรา 553) เป็นต้น	สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง โดยหลักการผู้ซื้อใช้ทรัพย์สินในฐานะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ หน้าที่ในการดูแล บำรุงรักษา เชกเช่นผู้เช่าจึงไม่มี
สัญญาเช่าซื้อ กฎหมายบังคับแบบไว้ คือ ต้องทำเป็นหนังสือเสมอไม่ว่าตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาจะเป็นทรัพย์สินอะไรก็ตาม มิฉะนั้นจะตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572	สัญญาซื้อขายผ่อนส่งไม่ต้องทำตามแบบ เว้นแต่จะเป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษเท่านั้นที่ต้องทำตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ คือ การทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 456 วรรค1)

สัญญาเช่าซื้อ	สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง
สัญญาเช่าซื้อนั้น ตราบไต่ให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบตามงวด กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังไม่โอนไปยังผู้เช่าซื้อ ภัยพิบัติใด ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่เป็นความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จึงตกเป็นพับแก่ผู้ให้เช่าซื้อในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่เกิดภัยพิบัติ (มาตรา 567) ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1576/2525, คำพิพากษาฎีกาที่ 2281/2537 เป็นต้น	สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง โดยหลักกรรมสิทธิ์ได้โอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่เวลาทำสัญญาซื้อขาย ดังนั้น ภัยพิบัติใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังโดยไม่ใช่ความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมตกเป็นพับแก่ผู้ซื้อที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ (มาตรา 370)
สัญญาเช่าซื้อ กฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 เปิดโอกาสให้ผู้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อกลับคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ	สัญญาซื้อขายผ่อนส่งนั้น ไม่ว่าคู่สัญญาฝ่ายผู้ซื้อหรือผู้ขายจะบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อมีเหตุที่กำหนดโดยข้อสัญญา หรือโดยบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น จะบอกเลิกตามอำเภอใจไม่ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 389)
ผลของการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อนั้น เงินที่ผู้เช่าซื้อชำระเป็นค่าเช่า ดังนั้นผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยความผิดของผู้เช่าซื้อ นอกจากจะทำให้ผู้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิรับเงินที่ได้ใช้มาแล้วทั้งสิ้น โดยมีต้องคำนึงว่าเงินดังกล่าวมีจำนวนเกินค่าเสียหายหรือไม่ (มาตรา 574) ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 3745/2526, คำพิพากษาฎีกาที่ 985/2532 เป็นต้น	ผลของการบอกเลิกสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง เมื่อผู้ซื้อผิดสัญญา ผลของการเลิกสัญญา คือ คู่กรณีต่างฝ่ายต่างกลับคืนสู่ฐานะเดิม (มาตรา 391) กล่าวคือ เงินที่ผู้ซื้อชำระนั้นเป็นการชำระราคา ดังนั้น หากมีการเลิกสัญญาและคืนทรัพย์สินแก่ผู้ขายแล้ว ผู้ขายจะยึดเงินที่ผู้ซื้อชำระราคาไม่ได้ แต่ผู้ขายต้องคืนเงินที่ได้รับชำระไว้พร้อมดอกเบี้ยให้แก่ผู้ซื้อ ทั้งนี้ ผู้ซื้อต้องให้ค่าใช้จ่าย และถ้าผู้ขายได้รับความเสียหายเพียงใด ก็มีสิทธิเรียกร้องได้เพียงนั้น

ทั้งนี้ สัญญาซื้อขายผ่อนส่งมีข้อดีหลายประการนอกจากจะไม่ถูกควบคุมโดยกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคดังเช่นประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ

รูปแบบ สัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้นไม่ถูกจำกัดให้ต้องทำตามแบบดังเช่นที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือมิฉะนั้นจะตกเป็นโมฆะ ดังนั้น การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าหรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้าสามารถทำได้ง่ายกว่า เพราะ คู่สัญญาสามารถทำได้ด้วยวาจาและแม้หาก คู่สัญญาทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าเป็นหนังสือแล้ว การทำสัญญาเป็นหนังสือนั้นก็จะไม่ถูกบังคับให้ต้องทำตามแบบหรือต้องถูกควบคุมให้ต้องทำสัญญาให้มีลักษณะดังที่กำหนดในกฎหมาย ดังเช่นกรณีของการทำสัญญาเช่าซื้อ นอกจากในเรื่องของแบบแล้ว ในกรณีการเลิกสัญญาหาก ผู้ขายต้องการที่จะเลิกสัญญาเพราะผู้ซื้อผิดนัดชำระราคาที่ต้องชำระเป็นรายงวดแล้ว ผู้ขาย สามารถเลิกสัญญาได้โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ผู้ซื้อผิดนัดติดกันสองงวดดังเช่นในกรณีของสัญญาเช่าซื้อ โดยเฉพาะสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4(5) ที่ห้ามมิให้ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดข้อสัญญาที่ให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อน้อยกว่าสองงวดติดกัน นอกจากนี้ สัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้น ผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถเลิกสัญญาได้ตามอำเภอใจ กล่าวคือ ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ในระหว่างระยะเวลาใด ๆ ก่อนการชำระราคาค่าจะสิ้นสุดลงดังเช่นสัญญาเช่าซื้อที่มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิดังกล่าว และ ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งสัญญาสูญหายหรือเสียหายไปเพราะเหตุสุดวิสัยหรือเพราะเหตุใดๆ อันมิใช่ความผิดของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้ซื้อนั้น ถ้าเป็นกรณีของสัญญาเช่าซื้อนั้น การเกิดเหตุการณ์เช่นนี้มีผลให้สัญญาเช่าซื้อระงับไปทันที (มาตรา 567) แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถที่จะกำหนดข้อสัญญาที่ให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบได้และในกรณีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ก็ไม่มีบทบัญญัติห้ามมิให้กำหนดข้อสัญญาเช่นว่านี้ แต่หากเป็นกรณีสัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้น โดยหลักแล้วเมื่อทำสัญญาซื้อขายกันแล้ว กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายย่อมโอนไปยังผู้ซื้อ ดังนั้น ภัยพิบัติใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังโดยไม่ใช่ความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมตกเป็นพับแก่ผู้ซื้อที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ (Res Perit Domino) กล่าวคือ ผู้ซื้อต้องรับผิดชอบชำระราคาต่อไปจนครบ(มาตรา 486) แต่หากว่าการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้น ผู้ขายได้ยึดหน่วงกรรมสิทธิ์ไว้มิให้โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคาครบถ้วนแล้ว หากเกิดภัยพิบัติใด ๆ อันมิใช่ความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมตกเป็นพับแก่ผู้ขายซึ่งมีผลให้ผู้ซื้อไม่ต้องชำระราคาต่อไป (มาตรา 369) แต่อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าผู้ขายสามารถกำหนดข้อสัญญาให้ผู้ซื้อต้องชำระราคาต่อไปจนครบได้เช่นเดียวกับในกรณีของสัญญาเช่าซื้อตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญาเป็นต้น

แม้ภายหลังจากที่มีการออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ฉบับนี้ที่กำหนด คำนียามของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีผลให้กฎหมายฉบับนี้ควบคุมการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกประเภท ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจบางรายหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยการ เปลี่ยนจากการทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นการทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่งแทนเพราะสัญญา ซื้อขายผ่อนส่งนั้นไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมไว้โดยเฉพาะดังเช่นการทำสัญญาเช่าซื้อนี้ แต่ อย่างไรก็ตาม การทำสัญญาเช่าซื้อนี้แม้จะมีกฎหมายเข้ามาควบคุมไว้ควบคุมไว้โดยเฉพาะ การ ทำสัญญาเช่าซื้อก็ยังเป็นที่นิยมแพร่หลายในวงการผู้ประกอบการธุรกิจ เช่น การให้บริการเช่าซื้อ เครื่องใช้ไฟฟ้าของบริษัทอิน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด มหาชน, การให้บริการเช่าซื้อ เครื่องใช้ไฟฟ้าของบริษัท เซเทเล็ม ประเทศไทย จำกัด หรือการให้บริการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าของ บริษัท จีอี แคปปิตอล (ประเทศไทย) จำกัด เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อดีตรงที่ กรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อยังคงอยู่กับผู้ให้เช่าซื้อ โดยกรรมสิทธิ์ไม่ได้โอนไปยังผู้เช่าซื้อ ทันทีที่ทำสัญญาดังเช่นสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง แม้ว่าสัญญาซื้อขายผ่อนส่งนั้นผู้ขายจะสามารถทำ สัญญาที่กำหนดเงื่อนไขที่เหนียวรั้งกรรมสิทธิ์ไม่ให้โอนไปยังผู้ซื้อได้จนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคา ครบถ้วนตามสัญญาแต่การกำหนดข้อสัญญาในลักษณะเช่นนี้ก็เพียงข้อยกเว้นเท่านั้น เพราะ โดยทั่วไปแล้วถ้าไม่ได้กำหนดข้อสัญญาในลักษณะเหนียวรั้งกรรมสิทธิ์ไว้ กรรมสิทธิ์ย่อมจะโอนไป ยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458¹⁰) ดังนั้น เนื่องจากสถาบันการเงินที่ให้บริการด้านการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าได้นิยมที่จะให้บริการเช่า ซื้อมากกว่าที่จะทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง ผู้เขียนจึงเห็นว่าการกำหนดนิยามของเครื่องใช้ไฟฟ้าเช่น ว่าจะมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย เพราะส่งผลให้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ฉบับนี้ สามารถคุ้มครองการทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าได้ทุกประเภทโดยไม่มีข้อจำกัดทั้งประเภท ของเครื่องใช้ไฟฟ้าและราคาของเครื่องใช้ไฟฟ้าในสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งการกำหนดนิยามของ เครื่องใช้ไฟฟ้าไว้ดังนี้นั้นย่อมส่งผลให้กฎหมายสามารถควบคุมสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า แม้ว่า เครื่องใช้ไฟฟ้านั้นจะถูกคิดค้นจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ และได้มีการผลิตขึ้นมา ภายหลังประกาศคณะกรรมการฉบับนี้ออกมาใช้บังคับแล้ว

¹⁰ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458 “กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน”

3 สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ที่บัญญัติว่า “อันว่าเช่าซื้อนั้น คือ สัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นหรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว” เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัติในมาตรา 572 ที่บัญญัติว่า “อันว่าเช่าซื้อนั้น คือ สัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า...โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว” นั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่ง ซึ่งสัญญาต่างตอบแทนนี้เป็นสัญญาที่ทำให้คู่สัญญาต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน หรือมีหน้าที่ที่จะต้องชำระตอบแทนกัน¹¹ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 369¹²) ดังนั้น จากการที่สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่งจึงมีผลทำให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายในสัญญาเช่าซื้อ (ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อ) มีสิทธิที่จะเรียกให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามการชำระหนี้ให้แก่ตนได้ และในขณะเดียวกันตนเองก็มีหน้าที่ในการที่จะปฏิบัติตามการชำระหนี้ให้อีกฝ่ายหนึ่งเช่นเดียวกัน เช่น ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เช่าซื้อชำระราคาค่าเช่าซื้อได้ในขณะเดียวกัน ผู้ให้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้กับผู้เช่าซื้อตลอดจนมีหน้าที่ซ่อมแซมที่เป็นการซ่อมแซมใหญ่ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่อง หรือเสียหาย เป็นต้น

3.1 สิทธิของคู่สัญญา

เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่ง ดังนั้น สิทธิของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งย่อมก่อให้เกิดหน้าที่แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กัน เมื่อฝ่ายหนึ่งมีสิทธิ อีกฝ่ายหนึ่งก็มีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธินั้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิ ผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ เช่น ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อ

¹¹ ศักดิ์ สนองชาติ, “คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย นิติกรรม สัญญา”, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ), 2551, หน้า 340.

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 369 “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติตามการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด”

ก็มีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น และมีสิทธิโดยพร้อมมูลที่จะโอนกรรมสิทธิ์ไปได้ หรือ หากผู้เช่าซื้อไม่มีสิทธิใช้สอยเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ในการจัดให้ผู้เช่าซื้อสามารถใช้สอยเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นโดยปกติสุข เป็นต้น เพื่อไม่ให้เป็นการกล่าวซ้ำไปซ้ำมาในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา ในเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงขอกล่าวเฉพาะหน้าที่ของคู่สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเท่านั้น

3.2 หน้าที่ของคู่สัญญา

3.2.1 หน้าที่ของผู้เช่าซื้อ

หน้าที่ของผู้เช่าซื้อ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หน้าที่ของผู้เช่าซื้อตามสัญญา

ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามข้อสัญญาที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งข้อสัญญาต่างๆ ในสัญญาเช่าซื้อ นั้นคู่สัญญาอาจตกลงให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ แต่อย่างไรก็ตาม การตกลงกำหนดข้อสัญญาให้แตกต่างไปจากบัญญัติของกฎหมายนั้นต้องไม่ขัดต่อประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544 และกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา150)

2. หน้าที่ของผู้เช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(1) หน้าที่ในการชำระค่าเช่าซื้อ

หน้าที่ในการชำระค่าเช่าซื้อนี้เป็นหน้าที่หลักที่จัดว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้เช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าถือเป็นเหตุในการเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้ ผู้ให้เช่าย่อมมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดไว้ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้เช่าซื้อต้องชำระราคาเช่าซื้อไม่น้อยกว่าสองงวด กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้องวดแรกในวันทำสัญญาหรือที่เรียกว่าเงินดาวน์และต้องชำระค่าเช่าซื้อในงวดต่อ ๆ มาหลังจากนั้นตามที่สัญญาเช่าซื้อกำหนดซึ่งโดยทั่วไปแล้วการกำหนดระยะเวลาการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นผู้ให้เช่ามักจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายเดือน เช่น บริษัท อีออน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) ได้กำหนดระยะเวลาผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นจำนวน 6,9,12,18 หรือ 24 งวดสำหรับสินค้าทั่วไป และ 6,9,12 งวดสำหรับสินค้าประเภทโทรศัพท์มือถือ โดยผู้เช่าซื้อจะต้องชำระค่าเช่าซื้อทุกวันที่ 2 ของเดือน เป็นต้น ซึ่งหากในสัญญากำหนดระยะเวลาในการชำระค่าเช่าซื้อไว้เช่นนี้แล้ว ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อในตรงตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ และหากผู้ให้เช่าไม่ชำระค่าเช่าซื้อในตรงภายในกำหนดแล้ว

นั้นย่อมเท่ากับว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ ซึ่งการผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อในสัญญาเช่าซื้ออาจกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องจ่ายเบี้ยปรับหรือเงินอื่นใดตามที่กำหนดไว้สัญญาเช่าซื้อ อย่างไรก็ตาม การเรียกเบี้ยปรับหรือค่าปรับหรือไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างใดนั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4(7) ห้ามมิให้ผู้เช่าซื้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อคิดเบี้ยปรับหรือเงินอื่นใดในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้รวมกันแล้วเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ซึ่งในกรณีนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าเบี้ยปรับหรือเงินอื่นใดนั้นคิดจากเงินจำนวนใดเป็นฐาน¹³ นอกจากนี้ หากผู้เช่าซื้อต้องการชำระค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียวโดยไม่ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดโดยไม่ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดตามสัญญาเช่าซื้อเพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อนั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(7) กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้เช่าซื้อตามอัตราที่ผู้ให้เช่าซื้อตกลงไว้กับผู้เช่าซื้อขณะทำสัญญา ซึ่งในกรณีนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดอัตราส่วนลดที่แน่นอนไว้ เพียงแต่กำหนดไว้ให้เป็นเรื่องของความตกลงของผู้สัญญาโดยเฉพาะ¹⁴

(2) หน้าที่เกี่ยวกับตัวทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

(2.1) หน้าที่ในการรับมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

(2.2) หน้าที่ในการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ (มาตรา 552¹⁵)

(2.3) หน้าที่ในการสงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อด้วยการบำรุงรักษาและซ่อมแซม (มาตรา 553¹⁶)

(2.4) หน้าที่ต้องแจ้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่อาจส่งผลกระทบต่อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ (มาตรา 557¹⁷)

¹³ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 41-42

¹⁴ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 40-41

¹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 552 “อันผู้เช่าจะใช้ทรัพย์สินที่เช่าเพื่อการอย่างอื่นนอกจากที่ใช้กันตามประเพณีนิยมปกติ หรือการดังกำหนดไว้ในสัญญานั้น ท่านว่าหาอาจจะทำได้ไม่”

¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 553 “ผู้เช่าจำต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่า นั้นเสมือนกับที่วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง และต้องบำรุงรักษาทั้งทำการซ่อมแซมเล็กน้อยด้วย”

¹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 557 “ในกรณีอย่างใด ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าทรัพย์สินที่เช่านั้นชำรุดครวที่ผู้ให้เช่าจะต้องซ่อมแซมก็

(2.5) หน้าที่ให้ความสะดวกแก่ผู้ให้เช่าซื้อในการเข้ามาตรวจตรา
เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ (มาตรา 555¹⁸)

3.2.2 หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ

หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อมีสาระสำคัญดังนี้

1. หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อตามสัญญา

เช่นเดียวกับหน้าที่ของผู้เช่าซื้อตามสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ
ตามข้อสัญญาที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ทั้งนี้ข้อสัญญาที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อที่จะ
ก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้ให้เช่าซื้อนั้นต้องเป็นข้อสัญญาที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอัน
ดีของประชาชน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150) และต้องไม่ขัดต่อประกาศ
คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.
2544

2. หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(1) หน้าที่ในการส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ

(1.1) ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อตามเวลา สถานที่ และ
ด้วยวิธีการที่ได้ตกลงกัน หรือหากมิได้ตกลงกันก็เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(1.2) ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อที่ซ่อมแซมดีแล้ว
มาตรา 546¹⁹

(1.3) ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าให้เหมาะแก่การใช้ประโยชน์

(2) ถ้าจะต้องจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อป้องกันอันตรายแก่ทรัพย์สินนั้นก็ดี

(3) ถ้าบุคคลภายนอกกรุกล้ำเข้ามาในทรัพย์สิน หรือเรียกอ้างสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง
เหนือทรัพย์สินนั้นก็ดี

ในเหตุดังกล่าวนี้ให้ผู้เช่าแจ้งเหตุแก่ผู้ให้เช่าโดยพลัน เว้นแต่ผู้ให้เช่าจะได้ทราบเหตุ
นั้นอยู่ก่อนแล้ว

ถ้าผู้เช่าละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้ไว้ ท่านว่าผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบผู้ให้เช่า
ในเมื่อผู้ให้เช่าต้องเสียหายอย่างใดๆ เพราะความละเลยชักช้าของผู้เช่านั้น”

¹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 555 “ผู้เช่าจำต้องยอมให้ผู้ให้เช่าหรือ
ตัวแทนของผู้ให้เช่าเข้ามาตรวจดูทรัพย์สินที่เช่าเป็นครั้งคราว ในเวลาและระยะอันสมควร”

¹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 546 “ผู้ให้เช่าจำต้องส่งมอบทรัพย์สิน
ซึ่งเช่าในสภาพซ่อมแซมดีแล้ว”

มาตรา 548²⁰

(1.4) ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ไม่มีความชำรุดบกพร่องมาตั้งแต่ก่อนหรืออย่างน้อยที่สุดในขณะทำสัญญาเช่าซื้อ มาตรา 549²¹ ประกอบกับ มาตรา 472²²

(1.5) ผู้ให้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อต้องไม่ถูกรอนสิทธิ เพราะบุคคลอื่นมีสิทธิดีกว่ามาก่อนหรือบุคคลอื่นมีสิทธิดีกว่าภายหลังจากการทำสัญญาแล้ว โดยเป็นเพราะความผิดของผู้ให้เช่าซื้อ มาตรา 549 ประกอบกับ มาตรา 475²³

(2) หน้าที่ในการรักษาทรัพย์สินให้อยู่ในเงื่อนไขที่จะใช้ได้

(2.1) ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องบำรุงรักษาทรัพย์สินในระหว่างการเช่า
มาตรา 547²⁴

(2.2) ผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ซ่อมแซมความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินอันเป็นการซ่อมแซมใหญ่ มาตรา 550²⁵

²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 548 “ถ้าผู้ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเช่านั้นโดยสภาพไม่เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ที่เช่ามา ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้”

²¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 549 “การส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเช่าก็ตีความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าในกรณีชำรุดบกพร่องและรอนสิทธิก็ดี ผลแห่งข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบก็ดี เหล่านี้ ท่านให้บังคับด้วยบทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยซื้อขายอนุโลมความตามสมควร”

²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ”

²³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475 “หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาก่อนการรับกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในผลอันนั้น”

²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 547 “ผู้เช่าต้องเสียค่าใช้จ่ายไปโดยความจำเป็นและสมควรเพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเช่านั้นเท่าใด ผู้ให้เช่าจำต้องชดใช้ให้แก่ผู้เช่า เว้นแต่ค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงรักษาตามปกติและเพื่อซ่อมแซมเพียงเล็กน้อย”

²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 550 “ผู้ให้เช่าย่อมต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาเช่า และผู้ให้เช่าต้องจัดการซ่อมแซมทุกอย่างบรรดาซึ่ง

3. หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ

(1) ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ชำระเงินค่าธรรมเนียม หรือเงินอื่นใดแทนผู้เช่าซื้อไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะมีหน้าที่แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้เช่าซื้อทราบล่วงหน้าเพื่อนำเงินมาชำระ และหากผู้เช่าซื้อไม่ชำระเงินดังกล่าวภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่แจ้ง ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะนำเงินค่าเช่าซื้อในงวดต่อมามาหักชำระเงินดังกล่าวได้ (ข้อ 3 (3))²⁶

(2) ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อจัดให้มีสัญญาค้ำประกันเพื่อค้ำประกันสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้ให้เช่าซื้อจะมีหน้าที่จัดให้มีค่าเตือนสำหรับผู้ค้ำประกัน (ข้อ 3 (4))²⁷

(3) ผู้ให้เช่าซื้อจะมีหน้าที่จัดให้ผู้เช่าซื้อได้รับประโยชน์จากเงื่อนไขการรับประกันจากผู้ผลิตหรือผู้ขายได้โดยตรง (ข้อ 3 (5))²⁸ ซึ่งในกรณีนี้เป็นการเรียกร้องให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายซึ่งเป็นบุคคลภายนอกสัญญาเช่าซื้อรับผิดชอบตามการรับประกันที่ตนได้ให้ไว้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้ผลิตหรือผู้ขายยอมให้การรับประกันในสินค้าที่ขายกับผู้ซื้อซึ่งในที่นี้ย่อมหมายถึงผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้สัญญา

เป็นการจำเป็นขึ้น เว้นแต่การซ่อมแซมชนิดซึ่งมีกฎหมายหรือจารีตประเพณีว่าผู้เช่าจะพึงต้องทำเอง”

²⁶ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (3) “ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ชำระเงินค่าธรรมเนียม ค่าภาษีอากรหรือค่าใช้จ่ายอื่นใดที่ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ชำระแทนผู้เช่าซื้อไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะนำเงินค่างวดที่ผู้เช่าซื้อชำระในงวดต่อมา หักชำระเงินดังกล่าวได้ ต่อเมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้เช่าซื้อทราบล่วงหน้าเพื่อนำเงินจำนวนนั้นมาชำระและผู้เช่าซื้อไม่ชำระเงินดังกล่าวภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

²⁷ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (4) “ในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้ากำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องจัดหาผู้ค้ำประกันการเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อตกลงกับผู้เช่าซื้อว่าจะจัดให้มีการทำสัญญาค้ำประกันซึ่งมีค่าเตือนสำหรับผู้ค้ำประกันไว้หน้าสัญญาค้ำประกันนั้นโดยมีข้อความภาษาไทยที่สามารถเห็นและอ่านได้ชัดเจน มีหัวเรื่องว่า “ค่าเตือนสำหรับผู้ค้ำประกัน” ใช้อักษรตัวหนาขนาดไม่เล็กกว่าสี่มิลลิเมตรและอย่างน้อยต้องมีข้อความตามเอกสารแนบท้ายประกาศฉบับนี้ โดยมีขนาดตัวอักษรไม่เล็กกว่าสองมิลลิเมตรและจะกำหนดข้อสัญญาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันในสัญญาค้ำประกันมีสาระสำคัญตรงกับค่าเตือนดังกล่าว”

²⁸ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (5) “ผู้ให้เช่าซื้อได้จัดให้ผู้เช่าซื้อสามารถใช้สิทธิในการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขการรับประกันของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อจากผู้ขายหรือผู้ผลิตได้โดยตรง”

กับผู้ผลิตหรือผู้ขายในสัญญาซื้อขาย ฉะนั้น ในกรณีจึงมีปัญหว่าผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นบุคคลนอกสัญญาซื้อขายจะสามารถเรียกร้องให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายได้โดยวิธีใด²⁹ นอกจากนี้กฎหมายของไทยนั้นไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในการเรียกให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายรับผิดชอบในการรับประกันไว้อย่างชัดเจนดังเช่นกฎหมายในประเทศนิวซีแลนด์ที่มีพระราชบัญญัติการรับประกันแก่ผู้บริโภค ค.ศ.1993 (Consumer Guarantees Act 1993)³⁰

(4) ผู้ให้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด ในกรณีที่เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องหรือถูกรอนสิทธิ (ข้อ 4 (3))³¹ โดยผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถกำหนดข้อสัญญาที่เป็นการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องหรือรอนสิทธิอันเป็นการแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้ซึ่งในกรณีนี้บทบัญญัติของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา นั้นไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้ให้เช่าซื้อนั้นจะยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิได้หรือไม่หรือถ้าหากยกเว้นความรับผิดชอบนั้นผู้ให้เช่าซื้อจะสามารถกำหนดข้อยกเว้นได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่ายังคงต้องอาศัยการตีความและการเทียบเคียงกับกฎหมายอื่น ดังเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 เป็นต้น³²

(5) ผู้ให้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อผู้เช่าซื้อหรือต่อบุคคลภายนอกในความสูญหายหรือเสียหาย อันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของเครื่องใช้ไฟฟ้า เว้นแต่ผู้ให้เช่าซื้อจะรู้หรือควรจะรู้หากได้ใช้ความระมัดระวังอันพึงคาดหมายแต่วิญญูชนในเวลาเช่าซื้อ หรือความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบและผู้เช่าซื้อได้รับไว้โดยไม่ติดเงื่อนไข (ข้อ 4 (4))³³

²⁹ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 45-47.

³⁰ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3 หน้า 113-115.

³¹ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4 “ข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องไม่ใช่ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือความหมายทำนองเดียวกัน ดังต่อไปนี้

(3) ข้อสัญญาที่เป็นการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าซื้อในความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งแตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติ”

³² โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 43-45.

³³ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4 “ข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องไม่ใช่ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือความหมายทำนองเดียวกัน ดังต่อไปนี้

(4) ข้อสัญญาที่เป็นการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ให้เช่าซื้อต่อผู้เช่าซื้อต่อบุคคลภายนอกในความสูญหายหรือเสียหาย อันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของ

3.3 การควบคุมตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ

ประเด็นที่ 1 เรื่องกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ

จากประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3(2)³⁴ ที่กำหนดให้กรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าตกเป็นของผู้เช่าซื้อทันทีที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อรวมทั้งเงินอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในสัญญาครบถ้วนแล้ว

จากบทบัญญัติของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3(2) มีผลให้ผู้เช่าซื้อได้รับกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าทันทีที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อรวมทั้งเงินอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในสัญญาครบถ้วนแล้ว เป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อได้รับกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าอันเป็นไปตามผลของกฎหมาย ซึ่งคำว่าเงินอื่นใดน่าจะได้แก่ ค่าธรรมเนียมในการทำสัญญาเช่าซื้อ ค่าขนส่งเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อจากผู้ให้เช่าซื้อไปยังผู้เช่าซื้อ โดยค่าขนส่งนั้นในสัญญากำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ โดยหลักแล้วหากว่าคู่สัญญาไม่ได้กำหนดหน้าที่ในการจ่ายค่าขนส่งไว้เป็นอย่างอื่น หน้าที่ในการออกค่าขนส่งนั้นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อไปยังภูมิลำเนาของผู้เช่าซื้อย่อมเป็นของผู้เช่าซื้อ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324³⁵ ประกอบกับมาตรา 325³⁶) แต่หากว่าผู้เช่าซื้อกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อขนส่งเครื่องไปยังสถานที่อื่นอันมิใช่ภูมิลำเนาของผู้เช่าซื้อ ในกรณีนี้ผู้เช่า

เครื่องใช้ไฟฟ้า เว้นแต่ ผู้เช่าซื้อได้รู้อยู่แล้วในเวลาเช่าซื้อหรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน หรือความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบและผู้เช่าซื้อรับเอาเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน”

³⁴ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (2) “เมื่อผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อรวมทั้งเงินอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในสัญญาครบถ้วน ให้กรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าตกเป็นของผู้เช่าซื้อทันที”

³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 324 “เมื่อมิได้แสดงเจตนาไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะพึงชำระหนี้ ณ สถานที่ใดไซ้ หากจะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านว่าต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ ส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น ท่านว่าต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้”

³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 325 “เมื่อมิได้แสดงเจตนาไว้ในข้อคำใช้จ่ายในการชำระหนี้ ท่านว่าฝ่ายลูกหนี้พึงเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย แต่ถ้าค่าใช้จ่ายนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นเพราะเจ้าหนี้นี้ย้ายภูมิลำเนาที่ดี หรือเพราะการอื่นใดอันเจ้าหนี้ได้กระทำที่ดี ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเท่าใดเจ้าหนี้ต้องเป็นผู้ออก”

ซื้อย่อมเป็นผู้ต้องออกค่าขนส่ง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 325 ประกอบกับ มาตรา 464³⁷) ค่าดูแลเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ซื้อก่อนส่งมอบให้กับผู้เช่าซื้อ ค่าใช้จ่ายอื่นใดที่สัญญาเช่าซื้อกำหนดให้ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระ เป็นต้น

ในเรื่องการโอนกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อตามที่กำหนดไว้ในประกาศ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (2) เป็นบทบัญญัติที่แตกต่างไปจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อ มีหน้าที่ในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เพราะ จากประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (2) กรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นโอนไปโดยผลกฎหมาย ซึ่งโอนไปทันทีที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อ รวมทั้งเงินอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในสัญญาครบถ้วนแล้ว โดยผู้ให้เช่าซื้อไม่มีหน้าที่ในการโอนกรรมสิทธิ์

ประเด็นที่ 2 เรื่องการคิดดอกเบี้ยหรือค่าธรรมเนียมอื่นใดในสัญญาเช่าซื้อ

ในปัจจุบัน การทำสัญญาเช่าซื้อ มักเป็นการทำสัญญาระหว่างผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อ ที่เป็นสถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนต่าง ๆ แทนที่จะเป็นการทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้ขาย สาเหตุที่สถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนต่าง ๆ เหล่านี้ให้ผู้ซื้อ มาทำสัญญาเช่าซื้อ กับตน นั้น ก็เพราะสัญญาเช่าซื้อ จะให้ประโยชน์แก่สถาบันการเงิน ธนาคารหรือบริษัทเงินทุนที่จะเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อ และยึดเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งมาแล้วทั้งหมด หากปรากฏว่าผู้เช่าซื้อผิดนัด ไม่ชำระค่าเช่าซื้อ และในระหว่างเวลาเช่าซื้อ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ก็ยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ อันเป็นหลักประกันประการหนึ่ง แต่ที่สำคัญก็คือการที่สถาบันการเงินเหล่านี้ระดมเงินฝากจากประชาชนมาต้องนำมาบริหารก่อให้เกิดประโยชน์ โดยให้ผู้เช่าซื้อ กู้ซึ่งจะได้ดอกเบี้ยเงินกู้มาจ่ายให้แก่ผู้ฝากเงินและจะได้รับกำไรจากส่วนต่างของดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ นั้น และถ้าพิจารณา ในอีกมุมมองหนึ่ง การเช่าซื้อเป็นการให้สินเชื่อแก่ผู้เช่าซื้อ โดยการได้ทรัพย์สินไปใช้ก่อนชำระราคาครบ³⁸

³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 464 “ค่าขนส่งทรัพย์สินซึ่งได้ซื้อขาย กันไปยังที่แห่งอื่น นอกจากสถานที่อันพึงชำระหนี้ นั้น ผู้ซื้อพึงออกใช้”

³⁸ ไพฑูริย์ เอกจริยกร, “คำอธิบายเช่าทรัพย์สินเช่าซื้อ”, พิมพ์ครั้งที่ 13, วิญญูชน: กรุงเทพมหานคร, 2551, หน้า 254.

ทำไมต้องมีการคิดอัตราดอกเบี้ยในสัญญาเช่าซื้อ

ทั้งนี้ เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อในปัจจุบันจึงมีลักษณะเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่สถาบันการเงินสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นประกันหนี้เงินกู้ โดยมีทรัพย์สินที่เช่าซื้อเป็นประกันหนี้เงินกู้ และเมื่อแท้ที่จริงเป็นการกู้ยืมเงิน สัญญาเช่าซื้อจึงมีดอกเบี้ย

แม้การเช่าซื้อจะถือว่าเป็นการให้สินเชื่อแก่ผู้เช่าซื้อประเภทหนึ่ง แต่การให้เช่าซื้อนี้ก็เป็นการให้สินเชื่อที่แตกต่างไปจากการให้สินเชื่อประเภทอื่น ดังเช่นการกู้ยืมเงิน ทั้งนี้เพราะในกรณีการเช่าซื้อนั้นไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมการคิดดอกเบี้ยเป็นพิเศษดังเช่นในเรื่องของการกู้ยืมเงินที่มีกฎหมายการห้ามเรียกดอกเบี้ยอัตรา อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654³⁹ ที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี และพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 ดังนั้น ในการเช่าซื้อนี้ ผู้ให้เช่าซื้อจึงสามารถเรียกดอกเบี้ยได้เกินร้อยละ 15 ต่อปี เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 9751/2544 ดอกเบี้ยที่รวมไว้ในสัญญาเช่าซื้อและค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้นแม้จะมีจำนวนถึงร้อยละ 30 ต่อปีก็ไม่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 เพราะมิใช่ดอกเบี้ยการกู้ยืมเงิน พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 มิอาจนำมาปรับใช้กับสัญญาเช่าซื้อได้

เนื่องจาก การคิดอัตราดอกเบี้ยเช่าซื้อในสัญญาเช่าซื้อนั้นยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่เข้ามาควบคุมเป็นการเฉพาะ ดังนั้นในการคิดดอกเบี้ยการเช่าซื้อนั้นผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกอัตราดอกเบี้ยจำนวนเท่าไรก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็นการให้เช่าซื้อโดยธนาคารพาณิชย์นั้นการคิดอัตราดอกเบี้ยการเช่าซื้อมักจะอิงกับอัตราเงินกู้เป็นเกณฑ์โดยอิงกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี (MRR) ซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ชั้นย่อมมีลักษณะแปรผันไปตามกลไกตลาดได้

ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้เช่าซื้อทราบอย่างชัดแจ้งถึงความแตกต่างของการชำระเงินสดงวดเดียวกับจำนวนรวมของการชำระเป็นรายงวดทั้งหมด⁴⁰

³⁹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี”

⁴⁰ โปรดดูบทที่ 4 หน้า 133-134.

ตัวอย่างของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่กำหนดโดยธนาคารต่าง ๆ
อัตราดอกเบี้ยธนาคารพาณิชย์ ประจำวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2552

ธนาคาร	MOR ⁴¹	MLR ⁴²	MRR ⁴³	สูงสุด	ผิบนิด	บัตรเครดิต
ธนาคารพาณิชย์จดทะเบียนในประเทศ						
กรุงเทพ	7.0000	6.7500	7.2500	11.5000	15.0000	20.0000
กรุงไทย	7.0000	6.7500	7.2500	14.2500	18.0000	-
กสิกรไทย	7.0000	6.7500	7.2500	18.2500	22.2500	20.0000
ไทยพาณิชย์	7.0000	6.7500	7.2500	11.2500	15.0000	20.0000
กรุงศรีอยุธยา	7.5000	7.0000	7.5000	21.0000	28.0000	-
ทหารไทย	7.5000	7.0000	7.7500	28.0000	28.0000	20.0000
นครหลวงไทย	7.2500	7.0000	7.5000	20.0000	28.0000	20.0000
ยูโอบี	8.2000	7.7500	8.4500	28.0000	28.0000	20.0000
ไทยธนาคาร	7.2500	7.0000	7.6250	28.0000	28.0000	-

⁴¹ MOR (Minimum Overdraft Rate) หรือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้เบิกเกินบัญชี

⁴² MLR (Minimum Loan Rate) หรือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ขั้นต่ำ ซึ่งเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารจะให้ผลประโยชน์เป็นพิเศษแก่ลูกค้าผู้ขอสินเชื่อของธนาคารจำนวนหนึ่งที่เป็นลูกค้าชั้นดี ได้แก่ ลูกค้าที่ธนาคารให้ความเชื่อถือและทำธุรกิจกับธนาคารเป็นจำนวนมากโดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยที่คิดกับลูกค้าอื่น ๆ เรียกว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมลูกค้าชั้นดี

⁴³ MRR (Minimum Retail Rate) หรือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี

ธนาคาร	MOR	MLR	MRR	สูงสุด	ผิดนัด	บัตรเครดิต
สแตนดาร์ด ชาร์เตอร์ด (ไทย)	8.5000	8.2500	9.5000	28.0000	40.0000	20.0000
ธนาชาติ	7.5000	7.0000	8.2500	15.7500	18.0000	-
ทีสโก้	7.2500	7.0000	7.5000	28.0000	28.0000	-
เมกะ สากล พาณิชย์	8.5000	7.5000	8.0000	12.0000	15.0000	-
เกียรตินาคิน	7.5000	7.2500	7.7500	28.0000	28.0000	-
แลนด์ แอนด์ เฮาส์ เพื่อรายย่อย	7.7500	6.7500	8.0000	18.0000	21.0000	-
สินเอเซีย	7.5000	7.2500	7.7500	21.0000	21.0000	-
ไทยเครดิต เพื่อรายย่อย	8.3500	7.8500	8.3500	24.0000	24.0000	-
เอไอจี เพื่อ รายย่อย	7.7500	7.5000	8.0000	28.0000	28.0000	-
เฉลี่ยของ ธนาคาร พาณิชย์จุด ทะเบียนใน ประเทศ	7.5722	7.1722	7.8292	21.2778	24.0694	-
สาขาของ ธนาคาร ต่างประเทศ						
โตเกียว-मित	10.7500	7.7500	11.0000	25.0000	25.0000	-

ซูบิที ยูเอ เจ						
ซิดดี้แบงก์	-	8.2500	14.3200	20.3200	45.6300	20.0000
ธนาคาร	MOR	MLR	MRR	สูงสุด	ผัดนัด	บัตรเครดิต
ซูมิโตโม มิโต ซูย แบงกิ้ง คอร์ปอเรชั่น	10.7500	7.7500	9.2500	14.7500	15.0000	-
เอช เอส บีซี	8.2500	8.2500	8.2500	21.0000	32.2500	16.0000- 20.0000
ดอยซ์แบงก์	8.2500	8.2500	-	20.0000	22.0000	-
เจพีมอร์ แกน เซส	8.0000	8.0000	-	15.0000	15.0000	-
คาลิยอง	8.0000	8.0000	8.7500	13.0000	13.2500	-
แห่งอเมริกา เนชั่นแนล แอสไซชี เอชเอ็น	8.0000	8.0000	8.0000	8.0000	22.0000	-
อินเดียนโอ เวอร์ชีส์	8.0000	7.7500	8.2500	13.5000	15.2500	-
เอบีเอ็นแอม โร เอ็น.วี.	8.5000	8.2500	-	25.0000	25.0000	-
อาร์ เอช บี	9.2500	9.0000	9.2500	20.0000	20.0000	-
โอเวอร์ซี-ไซ นัสแบงกิ้ง คอร์ปอเรชั่น	7.2500	7.2500	-	15.0000	19.0000	-

ธนาคาร	MOR	MLR	MRR	สูงสุด	ผิบนิด	บัตรเครดิต
แห่งประเทศไทย	8.2500	7.2500	7.7500	11.7500	14.7500	-
มิซูโฮ คอร์ปอเรต	10.7500	7.7500	8.7500	50.0000	50.0000	-
บีเอ็นพี พาริส	8.0000	8.0000	-	-	19.0000	-
โซซีเยเต้ เจเนราล	10.7500	8.2500	-	18.0000	20.0000	-
เฉลี่ยของสาขาธนาคารต่างประเทศ	8.8500	7.9844	9.3750	19.3547	23.3206	20.0000

นอกจากนี้ การคิดคำนวณอัตราดอกเบี้ยการเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจะคำนึงถึงค่าเสื่อมราคาของทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อหากมีการเลิกสัญญาที่กำหนด ค่าที่ผู้ให้เช่าซื้ออาจไม่สามารถชำระค่าเช่าซื้อได้แล้วผู้ให้เช่าซื้อต้องฟ้องร้องต้องติดตามเอาทรัพย์สินคืนที่เรียกรวมว่าเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานอีกด้วย

ตัวอย่างอัตราดอกเบี้ยและการคิดคำนวณอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินต่าง ๆ (ที่มีใช้ธนาคารพาณิชย์) เช่น อัตราดอกเบี้ยและการคิดคำนวณอัตราดอกเบี้ยของบริษัท อีออน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน)

โดยทั่วไปบริษัทคิดอัตราดอกเบี้ยปกติร้อยละ 1.3 ต่อเดือน (ทั้งนี้อัตราดอกเบี้ยอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละเดือนซึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 บริษัทคิดอัตราดอกเบี้ยสำหรับลูกค้าบัตรเครดิตร้อยละ 0.8 ต่อเดือน และ คิดอัตราดอกเบี้ยบัตรเครดิตบัตรเครดิตและลูกค้าใหม่ร้อยละ 1.15 ต่อเดือน)

การคำนวณดอกเบี้ยและยอดชำระรายเดือนของบริษัทอิออน ธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน)

$$\text{ดอกเบี้ยรวม} = \text{ราคาสินค้า (รวม vat)} \times \text{ดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}$$

$$\text{ราคาค่าเช่าซื้อ} = \text{ราคาสินค้า (รวม vat)} + \text{ดอกเบี้ยรวม}$$

$$\text{ยอดชำระรายเดือน} = \text{ราคาค่าเช่าซื้อ} / \text{จำนวนเดือน}$$

ตัวอย่าง เช่น

ราคาสินค้า 10,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1.5 ต่อเดือน จำนวนเดือน 12 เดือน

$$\text{ดอกเบี้ยรวม} = 10,000 \times 1.5\% \times 12 = 1,800$$

$$\text{ราคาค่าเช่าซื้อ} = 10,000 + 1,800$$

$$\text{ชำระรายเดือน} = 11,800 / 12 = 983$$

$$\text{ฉะนั้นจะต้องชำระรายเดือน} = 983 \text{ บาท}$$

อัตราดอกเบี้ยของบริษัท เซเทเล็ม ประเทศไทย จำกัด

โดยทั่วไปบริษัทคิดอัตราดอกเบี้ยปกติร้อยละ 1.45 ต่อเดือน (ทั้งนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละเดือน) ซึ่งขณะนี้บริษัทได้คิดดอกเบี้ยโดยผันแปรขึ้นอยู่กับราคาสินค้าที่เช่าซื้อ ได้แก่ หากราคาสินค้ามากกว่า 25,000 บาท คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.25 ต่อเดือน และหากราคาสินค้าที่เช่าซื้อน้อยกว่า 25,000 บาท คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.45 ต่อเดือน เป็นต้น

การคำนวณดอกเบี้ยและยอดชำระรายเดือนของบริษัท เซเทเล็ม ประเทศไทย จำกัด

$$\text{เงินดาวน์ 5\%} = \text{ราคาสินค้า (รวม vat แล้ว)} \times 5\%$$

$$\text{ดอกเบี้ยรวม} = \text{ราคาสินค้าที่หักเงินดาวน์ (รวม vat แล้ว)} \times \text{ดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}$$

$$\text{ราคาค่าเช่าซื้อ} = \text{ราคาสินค้าที่หักเงินดาวน์ (รวม vat แล้ว)} + \text{ดอกเบี้ยรวม}$$

$$\text{ยอดชำระรายเดือน} = \text{ราคาค่าเช่าซื้อ} / \text{จำนวนเดือน}$$

ตัวอย่าง

ราคาสินค้า (รวม vat แล้ว) 10,000 บาท ดอกเบี้ย 1.5% ต่อเดือน จำนวนเดือน 12 เดือน

$$\text{เงินดาวน์ 5\%} = 10,000 \times 5\% = 500 \text{ บาท}$$

ดังนั้นยอดสินค้าสำหรับผ่อนชำระ 95,000 บาท

$$\text{ดอกเบี้ยรวม} = 9,500 \times 1.5\% \times 12 = 1,710 \text{ บาท}$$

$$\text{ราคาค่าเช่าซื้อ} = 9,500 + 1,710 = 11,210 \text{ บาท}$$

ชำระรายเดือน = $11,210 / 12 = 934.16$ บาท

เป็นต้น

ก) ส่วนลดอัตราดอกเบี้ย

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(7) “ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อมีความประสงค์จะขอชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียวโดยไม่ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดตามสัญญาเช่าซื้อเพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้เช่าซื้อตามอัตราที่ผู้ให้เช่าซื้อตกลงไว้กับผู้เช่าซื้อขณะทำสัญญา”

ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการให้ส่วนลดอัตราดอกเบี้ยของค่าเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในกรณีที่ผู้เช่าซื้อประสงค์จะขอชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียวโดยไม่ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดตามสัญญาเช่าซื้อเพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3 (7) ไม่ได้กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องให้ส่วนลดแก่ผู้เช่าซื้อในกรณีเป็นอัตราร้อยละเท่าใดของจำนวนดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายทั้งหมด แต่ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ได้กำหนดให้เป็นเรื่องของคู่สัญญาโดยเฉพาะ ซึ่งหากคู่สัญญาไม่ได้กำหนดเรื่องส่วนลดนี้ไว้ในขณะทำสัญญา ผู้เช่าซื้อก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยจนครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ

ในเรื่องการให้ส่วนลดอัตราดอกเบี้ยในกรณีนี้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 ข้อ 3(10) “ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อมีความประสงค์จะขอชำระเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดในคราวเดียวโดยไม่ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดตามสัญญาเช่าซื้อ เพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้เช่าซื้อในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของดอกเบี้ยเช่าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระโดยให้คิดคำนวณตามแถลงการณ์มาตรฐานการบัญชีของสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย เรื่อง การบัญชีเกี่ยวกับการเช่าซื้อทางด้านผู้ให้เช่าซื้อ”

เมื่อเปรียบเทียบบทบัญญัติในเรื่องการเช่าซื้อระหว่างประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2544 และ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 จะเห็นได้ว่าในเรื่องการให้ส่วนลดอัตราดอกเบี้ยค่าเช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อประสงค์จะขอชำระค่าเช่าซื้อทั้งหมดเพื่อปิดบัญชีค่าเช่าซื้อนั้น กฎหมายที่เข้ามาควบคุมการให้เช่าซื้อรถยนต์นั้นให้ความสำคัญคุ้มครองมากกว่ากฎหมายที่เข้ามาควบคุมการให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า เพราะ การให้เช่าซื้อรถยนต์นั้น มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องให้ส่วนลดอัตราดอกเบี้ยไม่

น้อยกว่าร้อยละ 50 ของดอกเบี้ยยเข้าซื้อที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระแก่ผู้เข้าซื้อในกรณีที่ผู้เข้าซื้อประสงค์จะขอชำระค่าเข้าซื้อทั้งหมดเพื่อปิดบัญชีค่าเข้าซื้อ

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ การแข่งขันทางการค้าได้เพิ่มสูงขึ้นจากในอดีต ดังนั้นผู้ขายจึงได้หาวิธีการต่าง ๆ ที่เป็นมาตรการทางการตลาดเพื่อดึงดูดความสนใจของลูกค้า เช่น การให้สินเชื่อโดยการทำเป็นสัญญาเข้าซื้อโดยไม่คิดดอกเบี้ยหากผู้เข้าซื้อได้ทำสัญญาเข้าซื้อในระยะสั้น เช่น ผ่อนชำระค่าเข้าซื้อไม่คิดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ย 0% ในกรณีที่ผู้เข้าซื้อทำสัญญาเข้าซื้อ 10 เดือน เป็นต้น หรือไม่คิดดอกเบี้ยในการชำระค่าเข้าซื้อสองหรือสามงวดหรือมากกว่านั้น เช่น ดอกเบี้ยฟรี 3 เดือนแรก (ในกรณีการชำระค่าเข้าซื้อเป็นรายเดือน) เป็นต้น การใช้มาตรการทางดอกเบี้ยเช่นนี้นับเป็นมาตรการทางการตลาดอย่างหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการขายสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งการให้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในปัจจุบันนั้น เนื่องจากการเข้าซื้อเป็นมาตรการที่ผู้ขายนำมาใช้มาตรการทางการตลาดเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค โดยอาจใช้มาตรการในการลดอัตราดอกเบี้ย หรือไม่คิดดอกเบี้ยในกรณีการเข้าซื้อระยะสั้น แต่ในความเป็นจริงนั้นการให้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในปัจจุบัน ผู้ให้เข้าซื้อย่อมมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่ได้รับค่าเข้าซื้อ หรือไม่ได้ชำระค่าเข้าซื้อจนครบถ้วนตามสัญญาเพราะไม่ได้มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือทางสินเชื่อของผู้เข้าซื้ออย่างในกรณีการขอสินเชื่อเงินกู้จากธนาคารหรือการเข้าซื้อรถยนต์ แต่ผู้ให้เข้าซื้อมักใช้มาตรการทางดอกเบี้ยเพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในกรณีดังกล่าวนี้ ผู้ให้เข้าซื้อส่วนใหญ่จึงคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ค่อนข้างสูง (อัตราดอกเบี้ยนี้ย่อมแปรผันไปตามกลไกตลาดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของต้องการของผู้บริโภค) และมักไม่มีข้อตกลงในเรื่องส่วนลดอัตราดอกเบี้ยค่าเข้าซื้อในกรณีที่ผู้เข้าซื้อประสงค์จะชำระค่าเข้าซื้อทั้งหมดเพื่อปิดบัญชีค่าเข้าซื้อ ซึ่งมีผลให้ผู้เข้าซื้อไม่ว่าจะจ่ายค่าเข้าซื้อตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือจะจ่ายก่อนกำหนด ผู้เข้าซื้อต้องเสียค่าเข้าซื้อรวมทั้งอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่เท่ากัน

ในกรณีนี้มีปัญหาว่าควรที่จะเพิ่มเติมบทบัญญัติในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ในเรื่องเกี่ยวกับอัตราส่วนลดที่แน่นอน ในกรณีที่ผู้เข้าซื้อชำระค่าเข้าซื้อทั้งหมดโดยไม่ผ่อนชำระเพื่อปิดบัญชีค่าเข้าซื้อ

ข) เบี้ยปรับ

เบี้ยปรับ คือ ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งคู่สัญญากำหนดไว้ล่วงหน้าซึ่งอาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ค่าปรับ ดอกเบี้ย ฯลฯ โดยลูกหนี้ให้สัญญาว่าถ้า

ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ให้เจ้าหนี้รับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379⁴⁴)

โดยทั่วไปแล้วการทำสัญญานั้น กฎหมายไม่ได้บังคับไว้ว่าคู่สัญญาจะต้องกำหนดเบี้ยปรับไว้ ถ้าคู่สัญญาประสงค์จะให้มิเบี้ยปรับก็ต้องตกลงกำหนดไว้ในสัญญาอันก่อนนั้น หรืออาจทำสัญญาเพิ่มเติมเฉพาะเบี้ยปรับส่วนหนึ่งได้ โดยถ้าเบี้ยปรับซึ่งกำหนดไว้เป็นจำนวนเงิน คู่สัญญาจะต้องตกลงกันกำหนดจำนวนเงิน หรือวิธีคำนวณเบี้ยปรับไว้ด้วยซึ่งโดยหลักแล้ว คู่สัญญาจะกำหนดจำนวนเงินเบี้ยปรับ โดยการคาดเดาความเสียหายไว้ล่วงหน้าว่าหากคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องชำระหนี้ผิดสัญญาแล้วอีกฝ่ายหนึ่งจะเสียหายเป็นเงินจำนวนเท่าไร อย่างไรก็ตามการคิดคำนวณหรือจำนวนเงินเบี้ยปรับนั้น โดยหลักแล้วไม่มีกฎหมายมาบังคับไว้ว่าคู่สัญญาจะต้องคิดอย่างไรหรือต้องคิดไม่เกินจำนวนเท่าไร เป็นต้น แต่ในกรณีของการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคนั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4(7) ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อคิดเบี้ยปรับหรือเงินอื่นใดในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้รวมกันแล้วเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี

จากประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4(7) ที่ได้ห้ามมิให้คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับในจำนวนที่เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปีนั้นไม่ได้กำหนดไว้ว่าห้ามคิดดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปีนั้นจากเงินจำนวนใด

นอกจากนี้ในกรณีที่คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับในจำนวนเงินที่เป็นเบี้ยปรับแม้จะไม่เกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะมีอำนาจลดเบี้ยปรับลงหรือไม่

ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่ได้กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ศาลมีอำนาจในการที่จะลดเบี้ยปรับลงได้ หากในทางกรพิจารณาแล้วว่าเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383⁴⁵) ซึ่งใน

⁴⁴ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379 “ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งวดวันการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น”

⁴⁵ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 “ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้น ท่านให้พิเคราะห์

กรณีการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านี้ ผู้เขียนเห็นว่าการบังคับอัตราเบี้ยปรับที่ห้ามเกินร้อยละ 15 ต่อปี นั้นเป็นการใช้บังคับระหว่างคู่สัญญาในสัญญาเช่าซื้อเท่านั้นซึ่งไม่เป็นการจำกัดหรือตัดอำนาจดุลพินิจของศาล ดังนั้น ศาลจึงยังคงมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการลดเบี้ยปรับได้ หากเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 แม้ว่าเบี้ยปรับที่คู่สัญญา กำหนดนั้นจะไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปีก็ตาม

ประเด็นที่ 3 เรื่องความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ

จากประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4 (3) ห้ามใช้ข้อสัญญาที่เป็นการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อในความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งแตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายที่บัญญัติคุ้มครองผู้เช่าซื้อในเรื่องความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง⁴⁶ และการรอนสิทธิ⁴⁷ ของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ ดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นการคุ้มครองผู้เช่าซื้อในเรื่องความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธินั้นมิได้มีบทบัญญัติไว้ในเรื่องเช่าซื้อไว้อย่างชัดเจน แต่หากได้อนุโลมเอาเรื่องความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิจากบทบัญญัติลักษณะซื้อขายมาใช้โดยอนุโลม อันได้แก่ มาตรา 472⁴⁸ กำหนดให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่ขาย มาตรา

ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้วสิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป”

⁴⁶ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่อง คือ ความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อในกรณีที่เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อชำรุดเสียหายจนเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติตามวิสัยของการใช้ทรัพย์สินหรือตามข้อกำหนดในสัญญาที่รับประกันการใช้สอยสินค้าให้สมประโยชน์หรือความมุ่งหมายโดยเฉพาะ และการรับประกันเรื่องการใช้สอยสินค้าให้สมประโยชน์ตามวิสัยของการใช้ทั่วไป

⁴⁷ความรับผิดในการรอนสิทธิ คือ ความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อทรัพย์สินถูกบุคคลภายนอกมาก่อการรบกวนขัดสิทธิในอันที่จะครอบครองเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อโดยปกติสุข

⁴⁸ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

473⁴⁹ เป็นเรื่องข้อยกเว้นที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่อง มาตรา 475⁵⁰ กำหนดให้ผู้ขายต้องรับผิดหากว่ามีผู้ใดมาถือการบกพร่องขัดสิทธิผู้ซื้อในอันที่จะครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะความผิดของผู้ขาย และ มาตรา 476⁵¹ เป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายที่ไม่ต้องรับผิดในเรื่องการรอนสิทธิ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 483⁵² ยังได้กำหนดให้คู่สัญญาสามารถตกลงยกเว้นความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิได้อีกซึ่งเป็นการยกเว้นความรับผิดตามสัญญา นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ใน มาตรา 473 และ มาตรา 476

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 การคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธินั้น มาตรา 6⁵³ ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชา

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้อย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าคุณชำรุดบกพร่องมีอยู่”

⁴⁹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่อง หรือควรจะรู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

⁵⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475 “หากว่ามีบุคคลใดมาถือการบกพร่องขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดในผลอันนั้น”

⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 476 “ถ้าสิทธิของผู้ถือการบกพร่องนั้นผู้ซื้อรู้อยู่แล้วในเวลาซื้อขาย ท่านว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิด”

⁵² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 483 “คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้”

⁵³ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาตรา 6 “สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วย การส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภคจะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ

ตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพได้จำกัดหรือยกเว้นความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิด้วยเหตุที่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ข้อจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดเช่นนี้ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ แล้วจะเห็นได้ว่าผู้ให้เข้าซื้อต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าซื้อ โดยผู้ให้เข้าซื้อจะทำข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้าไม่ได้ แม้ว่าจะมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 483 ที่กำหนดให้ผู้สัญญาอาจตกลงยกเว้นความรับผิดในความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้ให้เข้าซื้อผู้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าซื้ออยู่แล้วในขณะทำสัญญาหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าซื้อนั้นมีความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบและผู้ให้เข้าซื้อได้รับไว้โดยมิได้อิดเอื้อน ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ให้เข้าซื้ออาจทำข้อตกลงเพื่อจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดได้ ทั้งนี้ข้อจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 และมาตรา 476 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6 และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4(3))

ประเด็นที่ 4 เงื่อนไขการรับประกัน

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (5) ที่กำหนดให้ผู้ให้เข้าซื้อต้องจัดให้ผู้ซื้อสามารถใช้บริการในการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขการรับประกันของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าซื้อจากผู้ผลิตหรือผู้ขายโดยตรง

ในกรณีนี้เป็นเรื่องความรับผิดของผู้ผลิตหรือผู้ขายจากการที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายได้ให้การรับประกันเครื่องใช้ไฟฟ้าไว้ เช่น ผู้ผลิตหรือผู้ขายจะเปลี่ยนเครื่องใช้ไฟฟ้าให้ใหม่หากเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นไม่สามารถใช้งานได้ตามปกติ หรือผู้ผลิตหรือผู้ขายจะทำการซ่อมแซมหรือ

เพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

เปลี่ยนชิ้นส่วนอะไหล่ให้หากตัวเครื่องใช้ไฟฟ้าเกิดความชำรุดบกพร่องตรงตามเงื่อนไขการรับประกัน เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วผู้ผลิตหรือผู้ขายจะให้การรับประกันความชำรุดบกพร่องนี้กับคู่สัญญาในสัญญาของตนเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้หมายถึงผู้ให้เข้าซื้อซึ่งเป็นบุคคลที่มีนิติสัมพันธ์กับผู้ผลิตหรือผู้ขายตามสัญญาซื้อขาย โดยการรับประกันความชำรุดบกพร่องนี้ถือเป็นองค์ประกอบเสริมประการหนึ่งของสัญญาซึ่งต้องมีการตกลงโดยชัดแจ้งเท่านั้น ในทางปฏิบัติผู้ขายหรือผู้ผลิตจะแนบใบรับประกันไว้กับเครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งใบรับประกันนี้ได้ระบุเงื่อนไขของผู้ผลิตหรือผู้ขายนั้นมีลักษณะเป็นคำเสนอที่จะประกันความชำรุดบกพร่องที่เกิดแก่เครื่องใช้ไฟฟ้า เมื่อผู้ซื้อได้กรอกข้อความลงในใบรับประกันเรียบร้อยแล้วส่งไปให้ผู้ขายแล้วก็มีผลเป็นคำสนองรับคำเสนอ เกิดเป็นสัญญารับประกันความชำรุดบกพร่องขึ้น ดังนั้น เมื่อการรับประกันความชำรุดบกพร่องของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เข้าซื้อเป็นสัญญาการรับประกันระหว่างผู้ผลิตหรือผู้ขายกับผู้ให้เข้าซื้อ ซึ่งโดยหลักแล้วสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาการรับประกันจึงเป็นเรื่องระหว่างผู้ผลิตหรือผู้ขายและผู้ให้เข้าซื้อเท่านั้น บุคคลภายนอกสัญญาไม่อาจบังคับตามสิทธิตามสัญญาได้ตามหลักที่คู่สัญญาเท่านั้นที่สามารถเรียกร้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญา (Privity of Contract)

เนื่องจากในปัจจุบันผู้เข้าซื้อได้ทำสัญญาเข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าจากผู้ให้เข้าซื้อที่มีผู้ผลิตหรือผู้ขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ดังนั้น ผู้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าจึงไม่มีนิติสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ผลิตหรือผู้ขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วนั้นผู้เข้าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าย่อมไม่อาจเรียกร้องให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายปฏิบัติตามเงื่อนไขการรับประกันได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันยังไม่กฎหมายเข้ามารองรับสิทธิของผู้เข้าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคในกรณีนี้ให้เป็นสิทธิตามกฎหมาย รวมถึงกรณีการเข้ามาคุ้มครองของพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2251 เนื่องจากในมาตรา 4 ได้ให้คำนิยามของความเสียหาย หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น ดังนั้นการพิจารณาสิทธิตามเงื่อนไขการรับประกันของผู้ผลิตหรือผู้ขายนั้นต้องพิจารณาจากหลักการของสัญญาเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาในด้านสัญญานั้น อาจมองได้ว่าสัญญาการรับประกันนั้นเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374⁵⁴ ทั้งนี้ เนื่องจาก

⁵⁴ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไว้ ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิที่จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้

ผู้ให้เช่าซื้อมิได้เป็นผู้ครอบและใช้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เป็นวัตถุที่เช่าซื้อแต่อย่างใด แต่หากเป็นผู้เช่าซื้อเป็นผู้ครอบครองและได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ผู้ผลิตหรือผู้ขายย่อมรู้ในขณะทำสัญญารับประกันสินค้า ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นผู้ผลิตหรือผู้ขายจึงมักที่จะมอบใบรับประกันสินค้าให้กับผู้เช่าซื้อเก็บรักษาไว้และหากเครื่องใช้ที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องตามเงื่อนไขการรับประกัน ผู้เช่าซื้อก็จะนำเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อพร้อมไปกับใบรับประกันไปให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายปฏิบัติตามเงื่อนไขตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญารับประกัน เช่น ซ่อมแซมหรือเปลี่ยนเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่ว่าสิทธิของผู้เช่าซื้อซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นบุคคลภายนอกที่อาจได้สิทธิตามสัญญาการรับประกันระหว่างผู้ผลิตหรือผู้ขายกับผู้ให้เช่าซื้อนั้น ย่อมมีข้อเสียอยู่ประการหนึ่งคือ คู่สัญญา(ผู้ให้เช่าซื้อกับผู้ขายหรือผู้ผลิต)ย่อมอาจเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิของผู้เช่าซื้อได้ก่อนที่ผู้เช่าซื้อจะได้แสดงเข้าถือเอาสิทธินั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 375⁵⁵)

และในกรณีที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการรับประกันของเครื่องใช้ไฟฟ้าแล้วนั้น ผู้ให้เช่าซื้อยังมีหน้าที่ซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้ออีกหรือไม่นั้น กรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อผู้ผลิตหรือผู้ขายได้ซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้าให้อยู่ในสภาพดีและสามารถใช้สอยได้ตามปกติแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่มีหน้าที่ต้องซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นอีก เพราะผู้ให้เช่าซื้อมีหน้าที่ในการรักษาเครื่องใช้ไฟฟ้าให้อยู่ในเงื่อนไขที่จะใช้สอยได้ตามปกติ ผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องมีหน้าที่ในการซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุดบกพร่อง ดังนั้น เมื่อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อได้รับการซ่อมแซมจนอยู่ในสภาพที่สามารถใช้สอยได้ตามปกติแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่มีหน้าที่ในการซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นอีก

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น”

⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 375 “เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอกได้เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งมาตราก่อนแล้ว คู่สัญญาหาอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่”

3.4 กรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ

ประเด็นที่ 1 การส่งมอบคู่ฉบับให้กับผู้เช่าซื้อ

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการทำสัญญาเช่าซื้อในเรื่องการทำคู่ฉบับสัญญาเช่าซื้อและต้องส่งมอบคู่ฉบับหนึ่งฉบับให้กับผู้เช่าซื้อในขณะทำสัญญาหรือภายหลังวันทำสัญญาในกรณีที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาภายหลังจากทำสัญญาไปแล้ว ซึ่งในเรื่องการส่งมอบคู่ฉบับของสัญญานี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 57⁵⁶ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาและแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้ผู้บริโภคภายในระยะเวลาตามมาตรา 35 อัญญา⁵⁷ กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจมีหน้าที่ส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญา หรือมีข้อสัญญาที่ถูกต้องตามแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาที่เป็นทางปฏิบัติตามปกติสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนั้น ๆ หรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาสุดแต่ระยะเวลาใดจะถึงก่อน และหากผู้ประกอบธุรกิจฝ่าฝืนไม่ส่งมอบ ผู้ประกอบธุรกิจต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 57 และมาตรา 35 อัญญา ซึ่งได้กำหนดหน้าที่ให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาที่ถูกต้องตามแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ภายในระยะเวลาที่เป็นทางปฏิบัติตามปกติสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนั้น หรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาสุดแต่ระยะเวลาใดจะถึงก่อน ซึ่งในเรื่องการ

⁵⁶พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 57 “ผู้ประกอบธุรกิจผู้ใดไม่ส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาตามแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ... ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาตามมาตรา 35 อัญญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁵⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 มาตรา 35 อัญญา “ผู้ประกอบธุรกิจมีหน้าที่ส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญา หรือมีข้อสัญญาที่ถูกต้องตามแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ... ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาที่เป็นทางปฏิบัติตามปกติสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนั้น ๆ หรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาสุดแต่ระยะเวลาใดจะถึงก่อน”

เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านี้ ไม่มีกฎหมายใดรวมทั้งประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ เข้ามาควบคุมโดยกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการส่งมอบข้อสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งเมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ก็ต้องกลับไปใช้ระยะเวลาตามปกติในทางปฏิบัติ และกำหนดระยะเวลาในทางปฏิบัตินั้นเป็นระยะเวลาที่บุคคลทั่วไปไม่ทราบ ปัญหาในกรณีนี้ คือ ไม่มีกฎหมายที่กำหนดระยะเวลาในการส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาที่ต้องตามแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เช่าซื้อทราบระยะเวลาที่จะได้รับมอบสัญญาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ในเรื่องผลของการที่ผู้ประกอบธุรกิจไม่ส่งมอบสัญญาตามที่กำหนดไว้ซึ่งจะเกิดผลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 57 ซึ่งมาตรา 57 กำหนดไว้แต่เพียงผลในทางอาญา แต่ไม่ได้กำหนดผลในทางแพ่งเอาไว้ซึ่งส่งผลให้ผู้เช่าซื้อยังต้องผูกพันตามสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าแม้จะไม่ได้รับมอบสัญญาก็ตาม

ประเด็นที่ 2 รายละเอียดที่ต้องกำหนดในสัญญา

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3(1) สัญญาต้องมีข้อสัญญาที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับยี่ห้อ ประเภท ชนิด รุ่น หมายเลขและสภาพของเครื่องใช้ไฟฟ้าว่าเป็นสินค้าใหม่หรือสินค้าที่ใช้แล้ว

รายละเอียดตามที่ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ กำหนดให้ต้องมีในข้อสัญญานั้นมีเพียงรายละเอียดที่เกี่ยวกับสภาพของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อเท่านั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ไม่ได้กำหนดให้สัญญาต้องมีข้อสัญญาต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อสัญญาให้ครบถ้วนโดยเฉพาะรายละเอียดที่กระทบกับสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ ได้แก่ รายละเอียดเกี่ยวกับราคาที่แท้จริงของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ อัตราดอกเบี้ย ราคารวมของราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมด (ราคาเครื่องใช้ไฟฟ้ารวมกับอัตราดอกเบี้ย) และผลต่างระหว่างราคาเครื่องใช้ไฟฟ้ากับราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องชำระทั้งหมดว่าต่างกันเท่าไร เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ผู้เช่าซื้อมักจะทราบรายละเอียดของสัญญาอย่างคร่าว ๆ จากใบคำเสนอขอทำสัญญาในขณะที่เสนอขอทำสัญญาเช่าซื้อกับสถาบันการเงิน ตัวอย่างเช่น ใบคำเสนอขอทำสัญญาสินเชื่อหรือใบเสนอขอผ่อนสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าของบริษัท จีอี แคปปิตอล (ประเทศไทย) จำกัด ได้กำหนดรายละเอียดรายละเอียดสินค้าและบริการดังต่อไปนี้⁵⁸ คือ

⁵⁸ รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ง

4. ความสิ้นสุดของสัญญา

4.1 สัญญากำหนดเหตุในการเลิกสัญญา

สัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าอาจกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถบอกเลิกสัญญาได้ หากเกิดเหตุการณ์ที่เป็นเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาอันเป็นเหตุให้คู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาสามารถใช้สิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้ สิทธิในการเลิกสัญญาโดยข้อสัญญานั้นได้มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386⁶⁰ รับรองให้คู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดเหตุแห่งการบอกเลิกสัญญาได้อย่างอิสระ แม้ข้อสัญญานั้นจะแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดเหตุแห่งการบอกเลิกสัญญาก็ตาม อย่างไรก็ตาม ข้อสัญญาที่กำหนดเหตุแห่งการบอกเลิกสัญญานั้นต้องไม่ขัดแย้งโดยกฎหมายหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจะต้องไม่เป็นการขัดต่อข้อกำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาที่ได้กำหนดเหตุแห่งการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อ

ผลของการบอกเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391⁶¹ ที่กำหนดให้สิทธิของคู่สัญญาเมื่อมีการเลิกสัญญาโดยให้คู่สัญญาได้

⁶⁰ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่”

⁶¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่สิทธิของบุคคลภายนอกหาได้ไม่

ส่วนเงินอื่นจะต้องใช้คืนในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น ท่านว่าให้บวกดอกเบี้ยเข้าด้วย คิดตั้งแต่เวลาที่ได้รับไว้

ส่วนที่เป็นการทำงานที่ได้กระทำและเป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สินนั้น การที่จะชดเชยคืน ท่านให้ทำได้ด้วยใช้เงินตามควรค่าแห่งการนั้น ๆ หรือถ้าในสัญญามีกำหนดว่าให้ใช้เงินตอบแทนก็ให้ใช้ตามนั้น

การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่”

กลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่จะทำให้เสื่อมเสียแก่สิทธิของบุคคลภายนอกไม่ได้ และการกลับคืนสู่ฐานะเดิมของคู่สัญญานั้นไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย (ถ้ามี)

4.2 คู่สัญญาแสดงเจตนาเลิกสัญญา

4.2.1 ผู้เช่าซื้อแสดงเจตนาเลิกสัญญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573⁶² ได้กำหนดให้ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าในเวลาใด ๆ ก็ได้ในก่อนสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าจะสิ้นสุดลง โดยผู้เช่าซื้อต้องส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ

จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 ผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาเช่าซื้อในเวลาใด ๆ ก็ได้ แม้ไม่มีเหตุผลในการบอกเลิกสัญญา ผู้เช่าซื้อก็สามารถเลิกสัญญาได้ด้วยการส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ เพราะลัทธิการบอกเลิกสัญญาอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะเป็นการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า⁶³ นอกจากนี้ยังมีความเห็นของนักวิชาการบางท่าน⁶⁴ เห็นว่า การเลิกสัญญาด้วยการคืนทรัพย์สินเป็นสิทธิของผู้เช่าซื้อ ฉะนั้น ถ้าส่งคืนทรัพย์สินให้ผู้ให้เช่าซื้อน่าจะถือได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 แล้ว

อย่างไรก็ตาม มีในบางกรณีที่มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่าผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาตาม มาตรา 573 ได้ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 73/2522 โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อ เพราะ ตำรวจยึดไปสอบสวนกรณีรถนั้นถูกลักมา เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อ โจทก์บอกเลิกสัญญา

⁶²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 “ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง”

⁶³คำพิพากษาฎีกาที่ 3149/2530 โจทก์เป็นผู้เช่าซื้อรถยนต์จากจำเลย หากโจทก์จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ก็อาจทำได้ด้วยการส่งมอบรถยนต์คืนแก่จำเลย ดังนั้นเมื่อโจทก์บอกกล่าวเลิกสัญญาโดยยังครอบครองรถยนต์ที่เช่าซื้ออยู่ การบอกเลิกสัญญาของโจทก์จึงไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573

⁶⁴ประพนธ์ ศาศตะมาน, “คำบรรยายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ,” พิมพ์ครั้งที่ 2 ,กรุงเทพมหานคร, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2515, หน้า 260.

ได้โดยไม่ต้องคืนรถแก่จำเลยผู้ให้เช่าซื้อ แม้จำเลยมิได้ประมาณเงินเล็กน้อยในการที่ถูกตำรวจยึดรถไป ผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าตาม มาตรา 573

สำหรับผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 573 เนื่องจาก มาตรา 573 ไม่ได้บัญญัติผลของการเลิกสัญญาไว้อย่างชัดแจ้งดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 574 จึงนำมาสู่ความสับสนในการพิจารณาผลของการเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาว่าผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ว่าควรมีผลเป็นเช่นไร อย่างไรก็ตามในปัญหาที่เกี่ยวกับผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 573 นี้ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 573 ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ความคิดเห็นแรก มีความเห็นว่า เมื่อผู้เช่าซื้อเลิกสัญญา คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรก⁶⁵ กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อต้องคืนเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ ส่วนผู้ให้เช่าซื้อก็ต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อ แต่ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิเรียกค่าใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าและค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อได้ ความคิดเห็นนี้มีคำพิพากษากฎีกาที่วินิจฉัยสนับสนุนดังนี้

คำพิพากษากฎีกาที่ 357/2484 โจทก์ได้ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์บรรทุก 1 คันจากจำเลยราคา 4,000 บาท ชำระเงินในวันทำสัญญา 1,500 บาท และจะชำระค่าเช่าซื้อต่อไปอีกเดือนละ 250 บาท จนครบ ชำระค่าเช่าไปได้นึ่งงวด 250 บาท รถก็ถูกเกณฑ์ไปใช้ราชการทหาร โดยไม่มีกำหนดจะส่งคืน เมื่อโจทก์ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมเงิน 1,500 บาท ที่โจทก์ชำระให้จำเลยไปตามสัญญาไม่ใช่เงินค่าเช่ารถหรือค่าตอบแทนเพื่อใช้รถแต่อย่างเดียว การที่รถของจำเลยต้องสึกหรอเพราะการใช้ จำเลยก็ได้รับค่าเช่าซื้อไปแล้ว 250 บาท จำนวนเงินเท่านั้นจะคุ้มหรือไม่ จำเลยมิได้ยกขึ้นต่อสู้ประการใด จำเลยจึงต้องคืนเงินจำนวน 1,500 บาทนี้ให้แก่โจทก์

คำพิพากษากฎีกาที่ 73/2522 โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อ เพราะตำรวจยึดไปสอบสวนกรณีรถนั้นถูกลักมา เป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการเช่าซื้อ โจทก์บอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องคืนรถแก่จำเลยผู้ให้เช่าซื้อ เมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยต้องคืนเงิน 4,000 บาท ที่โจทก์ชำระให้จำเลยในวันทำสัญญาแก่โจทก์ แต่โจทก์ก็ควรชำระเงินให้แก่จำเลยเป็นการตอบแทนในการใช้รถยนต์

⁶⁵ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรก “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาเลิกสัญญา คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็นที่ยึดถือเสียแก่สิทธิของบุคคลภายนอกหาได้ไม่”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4092/2540 ราคารถยนต์คันที่เช่าซื้อที่ยังขาดจำนวนเป็นค่าเสื่อมราคาอันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหายซึ่งผู้เช่าซื้อจะรับผิดชอบก็ต่อเมื่อผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่าซื้อ การที่จำเลยที่ 1 นำรถยนต์คันที่เช่าซื้อไปคืนให้แก่โจทก์เป็นเพราะความผิดของโจทก์เองที่ไม่ยอมต่อทะเบียนรถยนต์ให้แก่จำเลยที่ 1 ทำให้จำเลยที่ 1 ไม่สามารถนำไปปรับจำหน่ายประโยชน์ได้ การกระทำของจำเลยที่ 1 ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 ซึ่งคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 และเมื่อสัญญาเลิกกันโดยจำเลยที่ 1 ไม่ได้เป็นฝ่ายผิดสัญญาแล้วโจทก์ย่อมไม่มีสิทธิเรียกราคารถยนต์ที่ยังขาดจากจำเลยที่ 1

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1703/2536 แม้จำเลยที่ 1 ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ 2 ครั้ง ติดต่อกัน โจทก์และจำเลยที่ 1 ต่างก็ไม่ได้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันตามข้อสัญญาโดยยังคงถือว่าโจทก์กับจำเลยที่ 1 มีความผูกพันต่อกันตามสัญญาเช่าซื้อต่อไป การที่ต่อมาจำเลยที่ 1 นำรถที่เช่าซื้อไปคืนให้แก่โจทก์ จึงเป็นการที่จำเลยที่ 1 บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแก่โจทก์ตามข้อสัญญาและตามมาตรา 573 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 จึงเลิกกันตามมาตรา 573 นับแต่วันที่จำเลยที่ 1 ส่งมอบรถที่เช่าซื้อคืนให้แก่โจทก์ มิใช่กรณีสัญญาเช่าซื้อเลิกกันเพราะจำเลยที่ 1 ผู้เช่าซื้อถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือถูกพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลายหรือประพาศผิดสัญญาอันจะทำให้จำเลยที่ 1 ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชดเชยราคาค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระให้แก่โจทก์ตามข้อสัญญา เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันตามมาตรา 573 คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม ตาม มาตรา 391 วรรคหนึ่ง แม้จำเลยที่ 1 ผู้เช่าซื้อค้างชำระค่าเช่าซื้อให้แก่โจทก์รวม 3 งวด ก่อนสัญญาเช่าซื้อเลิกกันดังกล่าว โจทก์ก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนสัญญาเลิกนั้นได้ เมื่อจำเลยที่ 1 ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างให้แก่โจทก์แล้ว จำเลยที่ 3 ผู้ค้าประกันการเช่าซื้อของจำเลยที่ 1 โดยยอมรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกับจำเลยที่ 1 มิได้อุทธรณ์ฎีกาขึ้นมา ศาลฎีกาก็มีอำนาจพิพากษาให้มีผลไปถึงจำเลยที่ 3 ได้ด้วย เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 245(1) ประกอบมาตรา 247

ความเห็นที่สอง ได้แก่ความเห็นของ ประพนธ์ ศาตะมาน⁶⁶, ศันท์กรณ(จำปี) โสติพันธ์⁶⁷, ประดิษฐ์ เอกมณี⁶⁸ มีความเห็นว่า เมื่อผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว ถือว่าสัญญา

⁶⁶ ประพนธ์ ศาตะมาน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 265

เช่าซื้อฉบับ เงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่ต้องคืน เพราะเงินค่าเช่าซื้อเป็นเงินค่าเช่าที่ ผู้ซื้อได้ใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าซื้อในระหว่างที่สัญญาเช่าซื้อไม่ระงับ

นอกจากนี้ หากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อส่งมอบคืนผู้ให้เช่าซื้อนั้นเสียหาย ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ ดังนี้

1. ถ้าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อเกิดชำรุดเสียหายเพราะการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ เช่น หลอดโทรทัศน์ชำรุดไปโดยการใช้งานนาน ๆ ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายใดๆ⁶⁹
2. ถ้าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องโดยเหตุสุดวิสัย เช่น ไฟฟ้าโทรทัศน์ที่เช่าซื้อเสียหาย ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายอย่างใด ๆ เพราะมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ
3. ถ้าความชำรุดบกพร่องเกิดจากการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อโดยไม่ชอบหรือโดยความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมทรัพย์สินนั้นให้ดีขึ้นหรือชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ให้เช่าซื้อ

นอกจากผู้เช่าซื้อจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 แล้ว ผู้เช่าซื้อยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามบทบัญญัติของมาตราอื่นของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันได้แก่ มาตรา 387⁷⁰ และ มาตรา 388⁷¹ โดยผลของการเลิกสัญญาเช่าตาม

⁶⁷ ศนันท์ภรณ์(จำปี) โสคติพันธุ์, “คำอธิบายกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง,” พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม , กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551, น. 200.

⁶⁸ ประดิษฐ์ เอกมณี, , “คำบรรยายกฎหมายแพ่งลักษณะเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ,” พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536, หน้า 136.

⁶⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1079/2545 ในทางพิจารณาไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยที่ 1 ใช้รถยนต์คันที่เช่าซื้อโดยประมาณเดินเล่ออย่างไร และรถได้เสื่อมราคาลงไปเนื่องจากเกิดความเสียหาย เพราะจำเลยที่ 1 ใช้รถโดยประมาณเดินเล่อหรือไม่ แต่กลับได้ความว่าจำเลยที่ 1 ได้ใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษารถดังกล่าวตามสมควรแล้ว เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยถือมิได้ว่าจำเลยที่ 1 เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยที่ 1 ก็ไม่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสื่อมราคาตามสภาพของการใช้รถตามปกติ

⁷⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้น

มาตรา 387 และ มาตรา 388 นั้น เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 391วรรคแรก กล่าวคือ มีผลให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2531 แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 จะเป็นบทบัญญัติให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาในกรณีที่ไม่มี การผิดสัญญา แต่เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญา เพราะไม่จัดการแก้ไขให้ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้ออยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ จำเลยมีสิทธิเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ได้

เมื่อจำเลยผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 แล้ว การชำระหนี้อันเกิดแต่การเลิกสัญญา มาตรา 392 บัญญัติให้เป็นไปตามมาตรา 369 และคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงต้องให้อีกฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามมาตรา 391 โจทก์ต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับจากจำเลย แต่เงินค่าเช่าซื้อมิใช่ราคาทรัพย์สินอย่างเดียวน หากแต่เป็นค่าเช่ารวมอยู่ด้วย ซึ่งโจทก์มีสิทธิได้รับค่าเช่าในระหว่างที่จำเลยครอบครอง และใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่จึงต้องหักค่าเช่าออกจากจำนวนค่าเช่าซื้อที่ต้องคืนจำเลยให้โจทก์เสียก่อน

4.2.2 ผู้ให้เช่าซื้อแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญา

ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาได้ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ หรือในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ดังนี้

กรณีแรกเป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้ออาจใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574⁷² ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่า

ก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไว้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้”

⁷¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 388 “ถ้าวัตถุที่ประสงค์แห่งสัญญานั้นว่าโดยสภาพหรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลาที่กำหนดก็ดี หรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดี และกำหนดเวลาหรือระยะเวลานั้นได้ล่วงพ้นไปโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้ มีพักต้องบอกกล่าวดังว่าไว้ในมาตราก่อนนั้นเลย”

⁷² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 “ในกรณีผิดนัดไม่ชำระเงินสองคราวติด ๆ กันหรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้เข้ามาแล้วแต่ก่อนให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาได้ ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อสองงวดติดๆ กัน และถ้าเป็นกรณีผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อในคราวที่สุด ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อระยะเวลาการชำระเงินค่าเช่าซื้อได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง

ทั้งนี้ บทบัญญัติในมาตรา 574 มิใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงอาจตกลงให้แตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151)

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่า มาตรา 574 มิใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3842/2526 สัญญาเช่าซื้อที่ว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อเพียงคราวเดียวหรืองวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้นั้น แม้จะแตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคแรก แต่กฎหมายบทนี้มีใช้กฎหมายอื่นเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงใช้บังคับได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1192/2501 ข้อสัญญาว่าผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดใด ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาและรับเงินที่ชำระแล้วได้นั้น ใช้บังคับได้ไม่ขัด มาตรา 574 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ใช้เมื่อคู่สัญญาไม่ตกลงกันได้

อย่างไรก็ตาม การกำหนดข้อสัญญาที่ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ติดอยู่ภายใต้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4 (5)⁷³ ที่ห้ามมิให้ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญา ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดน้อยกว่าสองงวดติดต่อกัน ดังนั้น การกำหนดข้อสัญญาที่ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียงงวดใดงวดหนึ่งนั้น จะทำไม่ได้ แต่หากต้องเป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดสองงวดติดต่อกันหรือมากกว่านั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาได้

อนึ่งในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาการใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

⁷³ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 4 “ข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้บริโภคต้องไม่ใช่ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือมีความหมายทำนองเดียวกัน ดังต่อไปนี้

(5) ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อน้อยกว่าสองงวดติดกัน”

กรณีที่สองเป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ ผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574)

ข้อสัญญาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญมีความหมาย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ ในสัญญานั้นกำหนดไว้ว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญ โดยข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญต้องมีใช้ข้อสัญญาปลีกย่อย ซึ่งข้อสัญญาปลีกย่อย ได้แก่ ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ให้เช่าซื้อทราบถึงสภาพของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อเป็นระยะ ๆ หรือ ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อยินยอมให้เจ้าของหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าของเข้าตรวจสอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ หรือ ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายใน 7 วัน หรือ ข้อสัญญาที่กำหนดว่าคู่สัญญาตกลงว่า หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจากสัญญานี้ให้ฟ้องร้อง ณ ศาลแพ่ง กรุงเทพฯ เป็นต้น

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ถือว่า ผู้เช่าซื้อทำผิดข้อกำหนดของสัญญา แต่ข้อกำหนดนั้นไม่ใช่ส่วนสำคัญ และผู้ให้เช่าซื้อทราบแล้วแต่ไม่ทักท้วง จึงเลิกสัญญาไม่ได้ ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3186/2522 สัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า ถ้านำรถยนต์ออกนอกเขตที่ระบุ ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ ผิดสัญญาข้อนี้บอกเลิกสัญญาได้ แต่ข้อนี้ไม่ใช่ข้อสำคัญตามที่มาตรา 574 บัญญัติไว้เป็นพิเศษ และผู้ให้เช่าซื้อทราบเหตุนี้แล้วไม่ทักท้วง จึงถือไม่ได้ว่าผู้เช่าซื้อผิดสัญญา

ประการที่สอง คือ การที่ผู้เช่าซื้อกระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน เช่น นำเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อไปขาย หรือให้บุคคลอื่นเช่าช่วง หรือขายฝาก เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการพิจารณาว่าข้อสัญญาใดนั้นเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป เช่น นายแดงทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องซักผ้ากับบริษัท A โดยในหนังสือสัญญามีข้อกำหนดอยู่ข้อหนึ่งว่า นายแดงจะนำเครื่องซักผ้าที่เช่าซื้อไปอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นไม่ได้ หากปรากฏว่านายแดงฝ่าฝืนข้อสัญญาข้อนี้ โดยนำเครื่องซักผ้าที่เช่าซื้อไปให้นายขาวครอบครองและใช้สอย บริษัท A ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 574 เพราะข้อกำหนดข้อนี้เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความไว้วางใจในการครอบครองและใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าซื้อ อันมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของเครื่องซักผ้าที่เช่าซื้อ

การผิมนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ 2 ครั้งติดต่อกัน หรือกระทำความผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญไม่ได้ทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับไปโดยทันที เพียงแต่กฎหมายกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ให้เช่าซื้อที่จะใช้สิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้เท่านั้น หากผู้ให้เช่าซื้อไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญา หรือผู้ให้เช่าซื้อยังคงรับชำระค่าเช่าซื้อต่อมา สัญญาเช่าซื้อก็ไม่ระงับไป

โดยทั่วไปแล้ว ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ หรือกระทำผิดในสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ หากผู้ให้เช่าซื้อจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อก็สามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการเตือนหรือบอกกล่าวล่วงหน้าให้ผู้เช่าซื้อทราบว่าคุณให้เช่าซื้อจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา หรือเตือนให้ผู้เช่าซื้อนำค่าเช่าซื้อมาชำระหรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัญญาก่อน ทั้งนี้ วิธีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อนั้น ไม่มีกฎหมายกำหนดแบบไว้แต่อย่างใด⁷⁴ ดังนั้น การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อนั้นจึงอาจทำได้ด้วยวาจา หรือด้วยวิธีอื่นก็ได้ เช่น ยึดทรัพย์สิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของการเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น การบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อนั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(8)⁷⁵ ที่กำหนดแบบของการบอกเลิกสัญญาไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือ โดยต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน

ผลของการที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา

ผลของการเลิกสัญญาเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3 (10) ดังนี้

ผลของการเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 กล่าวคือ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ให้เช่าซื้อและสามารถริบบรรดาเงินที่ได้ชำระมาแล้วแต่ก่อนได้ ทั้งยังมีสิทธิตามมาตรา 391 ในการเรียกค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อยังครอบครองเครื่องใช้ไฟฟ้าอยู่หลังบอกเลิกสัญญาแล้ว และเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการที่ผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินโดยไม่ชอบทำให้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เป็นวัตถุของสัญญาเช่าซื้อเสียหาย

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิกลับเข้าครอบครองเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ให้เช่าซื้อและริบบรรดาเงินที่ได้ชำระมาแล้วแต่ก่อน รวมทั้งยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายรวมถึงค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินก็ตาม แต่สำหรับประเด็นเรื่องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนบอก

⁷⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3842/2526 การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ กฎหมายมิได้บังคับให้ต้องบอกเลิกเป็นหนังสือ และการเช่าซื้อนั้นผู้ให้เช่าซื้อต้องเอาทรัพย์สินออกให้ผู้เช่าซื้อได้ใช้ การที่ผู้เช่าซื้อยึดเอาทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนไป ถือได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว

⁷⁵ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(8) “การผิดสัญญาเรื่องใดของผู้เช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาจะต้องเป็นข้อที่ผู้ให้เช่าซื้อระบุไว้เป็นการเฉพาะด้วยตัวอักษรสีแดง หรือตัวดำ หรือตัวเอน ที่เห็นเด่นชัดกว่าข้อความทั่วไปและการบอกเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือให้ผู้เช่าซื้อทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน”

เลิกสัญญา นั้น ผู้ให้เข้าซื้อจะสามารถเรียกได้หรือไม่ นั้น มีความคิดเห็นอยู่ 2 แนวความคิด รวมถึงแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาด้วย ดังนี้

แนวความคิดเห็นของนักวิชาการในประเด็นเรื่องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้น ผู้ให้เข้าซื้อจะสามารถเรียกได้หรือไม่

ความคิดเห็นที่ 1 ท่านศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธุ์⁷⁶ เห็นว่า ผู้ให้เข้าซื้อไม่สามารถเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนบอกเลิกสัญญาได้ เพราะ เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผลของการบอกเลิกสัญญานี้ย่อมเป็นไปตามมาตรา 391 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป ยกเว้นเฉพาะส่วนที่มาตรา 574 ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษแล้วก็ต้องเป็นไปตามมาตรา 574 ดังนั้นเมื่อมีการบอกเลิกสัญญาย่อมทำให้สัญญาจะรับย้อนหลังไปตั้งแต่ต้นแล้ว หากยอมให้เรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้เท่ากับเป็นการยอมให้เรียกให้ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาที่ได้ระงับไปแล้ว คือ ไม่มีมูลหนี้แล้ว

ความคิดเห็นที่ 2 ท่านศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน⁷⁷ เห็นว่า ผู้ให้เข้าซื้อสามารถเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนบอกเลิกสัญญาได้ เพราะค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเป็นค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังมีนิติสัมพันธ์อยู่ และการบอกเลิกสัญญามีผลให้สัญญาจะรับสำหรับในอนาคตเท่านั้น ไม่มีผลย้อนหลัง ค่าเช่าซื้อในระหว่างที่ยังไม่เลิกสัญญาจึงควรเรียกได้ เพื่อความเป็นธรรมกับผู้ให้เข้าซื้อ และเพราะการที่มาตรา 574 ให้ผู้ให้เข้าซื้อริบบรรดาเช่าซื้อที่ได้ชำระมาแล้วก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ยกเว้นผลการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 ที่มีผลให้ย้อนหลังนั่นเอง

แนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ตัดสินเกี่ยวกับกรณีนี้ ดังนี้

ในอดีตเคยมีแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่เคยตัดสินให้ผู้ให้เข้าซื้อสามารถเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้ คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 691/2501 เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาไม่ชำระค่าเช่าซื้อเกินกว่า 2 คราวติด ๆ กัน ผู้ให้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาเอาทรัพย์สินคืน และเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้จนถึงวันเลิกสัญญาได้

⁷⁶ไพจิตร ปุญญพันธุ์, (พฤษภาคม-มิถุนายน 2526) “ผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อกับการสู่ฐานะเดิม”, ตุลพาห, ปีที่ 30 เล่มที่ 3, หน้า 22-36

⁷⁷ประพนธ์ ศาตะมาน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3 ,น. 272 -274.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2509 เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อ และผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว นอกจากมีสิทธิเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไว้แล้ว ผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิเรียกร้องค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อยังค้างชำระอยู่ก่อนเลิกสัญญาได้

ในปัจจุบันแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในกรณีได้เปลี่ยนไป โดยในกรณีการเรียกร้องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้น ศาลฎีกาได้วางแนวคำวินิจฉัยว่า ผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีกไม่ได้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่) เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อ โดยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วเท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีก แต่ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะการไม่ชำระหนี้ของผู้เช่าซื้อจนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญา อันได้แก่ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสามเท่านั้น และถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบอีกด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 601/2513 เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเพียงเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับไว้กับเรียกเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน จะเรียกเอาค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระด้วยไม่ได้ จะเรียกได้อีกก็แต่ค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาตลอดเวลาที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3745/2526 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 เมื่อเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว เจ้าของทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อที่มีสิทธิเรียกเงินที่ผู้เช่าซื้อส่งเข้ามาแล้วและกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินเท่านั้น จะเรียกเอาค่าเช่าซื้อที่ค้างหาได้ไม่ ดังนั้น โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อคงเรียกได้เฉพาะค่าเสียหาย อันเนื่องจากจำเลยผิดสัญญาเช่าซื้อเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ค่าขาดประโยชน์เพราะจำเลยยังใช้รถยนต์ของโจทก์อยู่ตลอดเวลาที่ยังครอบครองรถยนต์อยู่ และเมื่อได้รับรถยนต์คืนมาแล้ว ปรากฏว่ารถยนต์เสียหายเพราะเหตุอื่นอันจำเลยต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดแต่การใช้รถนั้นโดยชอบ โจทก์มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อเหตุนี้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5363/2545 เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกัน คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคแรก โจทก์จึงไม่อาจบังคับให้จำเลยที่ 1 ชำระค่าขาดราคารถยนต์เท่ากับค่าเช่าซื้อที่ยังขาดได้ เพราะจะมีผลเท่ากับบังคับให้จำเลยที่ 1 ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อที่เลิกกันไปแล้ว หากโจทก์ยังได้รับความเสียหายในส่วนราคารถยนต์ที่ขาดโจทก์สามารถเรียกได้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391

วรรคท้าย แต่ค่าเสียหายที่โจทก์เรียกได้นี้คือ ค่าขาดราคาไปจากราคารถยนต์ที่แท้จริง ไม่ใช่ค่าขาดราคาไปจากราคาตามสัญญาเช่าซื้อ

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่าสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อตกลงว่า เมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลง ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่ทั้งหมด ข้อตกลงนี้บังคับได้ แต่ถือว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ หากสูงเกินไปศาลชอบที่จะลดลงได้ ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 511/2512 ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่ว่า ยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อปรับเงินที่ค้างชำระก็เท่ากับกำหนดเงินเบี้ยปรับ หรือค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า หากเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วนก็ชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรแก่ความเป็นธรรมได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1780/2542 สัญญาเช่าซื้อ ข้อ 9 กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาให้แก่โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อจนครบถ้วน แม้จะแตกต่างไปจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคสอง แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมิใช่กฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงมีผลใช้บังคับระหว่างคู่สัญญาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 162/2546 ในกรณีที่จำเลยที่ 1 ผู้เช่าซื้อผิดนัดผิดสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 มิได้บัญญัติให้สิทธิแก่โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อประการอื่นนอกจากการกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินและเงินที่ส่งมาแล้ว หากโจทก์เสียหายก็ชอบที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ตามสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดให้โจทก์ได้รับชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาครบถ้วนจนถึงวันที่โจทก์ได้รับรถยนต์คืนหรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้ออันเป็นข้อสัญญาที่กำหนดความรับผิดในความเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งถ้ากำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 แต่ไม่มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตราใดให้อำนาจศาลที่จะดเบี้ยปรับเสียทั้งหมด

คำพิพากษาฎีกาที่ 1496/2548 โจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์โดยเหตุจำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อจึงเลิกกัน โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ คงเรียกได้แต่ค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสาม วรรคสี่ และในกรณีนี้ มาตรา 574 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้บรรดาเงินที่ได้เข้ามาแล้วแต่ก่อนให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อเท่านั้น การที่โจทก์และจำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่าซื้อระบุไว้ว่า แม้ในที่สุดต่อไป ภายหน้าสัญญาต้องเลิกกัน ผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแต่เจ้าของจนถึงวันที่เจ้าของได้รถยนต์คืนหรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ จึงเป็นข้อตกลงที่

แตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแต่ก็มีใช้บทกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมมีผลใช้บังคับแก่กันได้ ไม่เป็นโมฆะตาม มาตรา 151 และเป็นข้อสัญญาที่กำหนดความรับผิดในความเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตาม มาตรา 379

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า เพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ⁷⁸ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4(5) แล้วนั้น ผลของการเลิกสัญญานอกจากจะเป็นไปตามที่กำหนดในประมวลแพ่งและพาณิชย์แล้วยังต้องพิจารณาผลของการเลิกสัญญากรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาอีกด้วย ดังนั้นในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญานั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินและรับเงินที่ได้ชำระมาแล้วทั้งหมด(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574) รวมทั้งมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญา(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสี่) และผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เช่าซื้อรับผิดในมูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อ ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ขายเครื่องใช้ไฟฟ้าโดยการขายทอดตลาดหรือประมูลที่เหมาะสมแล้วได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อ (ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(10)⁷⁹)

ในกรณีนี้มีปัญหาว่าบทบัญญัติของประกาศคณะกรรมการ ข้อ 3 (10) ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องจ่ายเงินส่วนที่ขาด หากผู้ให้เช่าซื้อนำเครื่องใช้ไฟฟ้าออกขายแล้วได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อนั้น เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นโทษแก่ผู้ให้เช่าซื้อมากกว่าจะเป็นคุณซึ่งขัดกับลักษณะของตัวกฎหมายที่มุ่งเน้นในการคุ้มครองผู้บริโภค

⁷⁸ พลกฤต บวรไกรเลิศ, สัญญามาตรฐานเช่าซื้อรถยนต์, (วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2550) หน้า 86

⁷⁹ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3 (10) ที่กำหนดว่า “เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและกลับเข้าครอบครองเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ผู้ให้เช่าซื้อเพื่อนำออกขายให้แก่บุคคลอื่น

ก. ...

ข. ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำเครื่องใช้ไฟฟ้าออกขาย... หากได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ในส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นเฉพาะกรณีขายโดยวิธีประมูลหรือขายทอดตลาดที่เหมาะสมเท่านั้น”

4.2.3 สัญญาเช่าซื้อฉบับเพราะเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อสูญหายหมด

เมื่อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปเช่นเดียวกับการที่ทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาเช่าได้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด เพราะตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญา

ผลของการที่สัญญาเช่าซื้อฉบับด้วยเหตุที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด คือ ถ้าไม่มีข้อตกลงที่เป็นอย่างอื่นในสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อไม่ต้องชำระราคาค่าเช่าซื้อต่อไป และถ้าชำระราคาไปแล้วล่วงหน้าเรียกคืนได้ ทั้งนี้ โดยอนุโลมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567⁸⁰ ที่กำหนดให้ สัญญาเช่าซื้อฉบับด้วยเหตุที่ทรัพย์สินให้เช่าสูญหายไปทั้งหมด

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าเมื่อทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งสัญญาเช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับ ผู้ให้เช่าซื้อไม่ต้องชำระราคาค่าเช่าซื้อต่อไปได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 304/2522 จำเลยเช่าซื้อรถยนต์ไปจากโจทก์ได้จดทะเบียนที่เช่าซื้อไว้ที่ถนนแล้วถูกคนร้ายลักไป เมื่อถนนดังกล่าวเป็นที่จอดรถได้และมีรถยนต์คันอื่นจอดอยู่หลายคัน ดังนี้ จะเรียกว่าจำเลยประมาทเลินเล่อไม่ได้ เมื่อรถยนต์ดังกล่าวถูกขโมยลักไป สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 ประกอบกับ มาตรา 567 จำเลยไม่ต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อ หรือค่าเสียหายตั้งแต่งวดที่รถหายเป็นต้นไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2525 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง จึงต้องนำบทบัญญัติลักษณะเข้ามาใช้บังคับด้วย เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับลงตั้งแต่วันที่รถยนต์สูญหาย ตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2537 เมื่อรถพิพาทอันเป็นทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายไปทั้งคัน สัญญาเช่าซื้อรถพิพาทย่อมระงับไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ประกอบด้วยมาตรา 572 และแม้สัญญาเช่าซื้อจะมีข้อตกลงว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องรักษาทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีการซ่อมแซมที่ดี และรับผิดชอบแต่ผู้เดียวสำหรับการเสี่ยงต่อการสูญหายหรือเสียหายทุกชนิดของทรัพย์สินรวมทั้งอัคคีภัยด้วย แต่ข้อตกลงดังกล่าวย่อมหมายถึงเฉพาะการสูญหาย หรือเสียหายซึ่งผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อจำเลยที่ 2 ขับรถพิพาทไปแล้วไฟลุกไหม้ โดยไม่ปรากฏว่าเป็นความผิดของฝ่ายจำเลย จำเลยทั้งสองจึงไม่ต้องรับผิดชอบชำระราคารถ

⁸⁰ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 “ถ้าทรัพย์สินให้เช่าสูญหายไปทั้งหมดไซ้รู้ ท่านว่าสัญญาเช่าก็ย่อมระงับไปด้วย”

พิพาทให้โจทก์ โดยปกติแล้วเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับและ ผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3111/2539 เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ส่วนค่าเช่าซื้อล่วงหน้าทั้งหมดซึ่งจำเลยที่ 1 จ่ายเป็นเงินค่าน้ำส่วนหนึ่งและทำสัญญากู้ให้ไว้แก่โจทก์อีกส่วนหนึ่ง จึงเป็นเงินที่โจทก์ได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือโดยเหตุที่มีได้มิได้เป็นขึ้น และเป็นทางให้จำเลยที่ 1 เสียเปรียบ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อมิได้สูญหายเพราะความผิดของจำเลยที่ 1 หรือโจทก์นำเงินค่าน้ำมาหักเป็นค่าเช่าซื้อก่อนสัญญาจะระงับ โจทก์ก็ต้องคืนให้แก่จำเลยที่ 1

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าข้อตกลงที่ให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระราคาค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบ ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด ใช้บังคับได้ ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1580/2514 สัญญาเช่าซื้อมีข้อความว่า ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเกิดสูญหายหรือเสียหาย ผู้เช่าซื้อยอมใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ โดยจะไม่ยกเหตุสุดวิสัย อคติภัย โจรกรรม ขึ้นมาเป็นเหตุลบล้างความรับผิดชอบ ดังนี้เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกไฟไหม้เสียหายโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ แม้สัญญาเช่าซื้อจะระงับเพราะวัตถุแห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลาย แต่ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อก็ยังอยู่ตามข้อสัญญา ผู้เช่าซื้อจึงต้องใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2518 ข้อสัญญาว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบแม้เหตุสุดวิสัย หมายความว่ารวมถึงรถยนต์ที่ถูกลักไปด้วย ศาลกำหนดให้ผู้เช่าซื้อใช้ราคาตามที่กำหนดในสัญญาหักด้วยเงินค่าเช่าซื้อที่ได้ชำระแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1314/2515 ข้อสัญญาในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ว่า แม้รถสูญหายโดยเหตุสุดวิสัย ผู้เช่าซื้อก็จะชำระค่าเช่าซื้อจนครบ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ใช้บังคับได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทหนึ่ง เมื่อรถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 แต่สัญญาเช่าซื้อข้อ 5 ระบุว่า “ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อถูกโจรภัย...สูญหายผู้เช่าซื้อยอมรับผิดชอบฝ่ายเดียว...และยอมชำระเงินค่าเช่าซื้อจนครบ...” หมายความว่า ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระราคารถยนต์ที่เช่าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระตามสัญญาจนครบ โดยไม่ได้ระบุให้ผู้เช่าซื้อผ่อนชำระเป็นงวด ๆ เหมือนกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ถูกโจรภัยหรือไม่สูญหาย อันมีลักษณะกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้า ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 และไม่ขัดต่อความ

สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ไม่เป็นโมฆะ โจทก์มีสิทธิฟ้องเรียกชดเชยค่าเสียหายและศาลมีอำนาจลดหย่อนลงได้ หากเห็นว่า กำหนดไว้สูงเกินสมควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 วรรคแรก และในกรณีที่ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อก่อนที่ทรัพย์สินสูญหายนั้น ผู้เช่าซื้อยังมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระดังกล่าว

สรุปในกรณีหากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด โดยหลัก แล้วสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับ ซึ่งมีผลให้ผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระราคาเช่าซื้อต่อไป และถ้าชำระราคาเช่าซื้อล่วงหน้าแล้ว ผู้เช่าซื้อสามารถเรียกคืนได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ประกอบกับตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2537 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3111/2539 เป็นต้น) แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1580/2514, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2518, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1314/2515 เป็นต้น ได้วางบรรทัดฐานไว้ให้ผู้สัญญาอาจตกลง ยกเว้นให้ผลของการที่เครื่องใช้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดแตกต่างจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ได้ เพราะ บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 567 ไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งมีผลให้ผู้สัญญาอาจกำหนดให้หากเครื่องใช้ไฟฟ้าสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมด แล้ว ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญา แม้ว่าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อนั้นจะสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดด้วยเหตุสุดวิสัยหรือด้วยความผิดใด ๆ โดยมีข้อความผิดของผู้เช่าซื้อ ซึ่งในกรณีนี้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ก็ไม่ได้กำหนดข้อห้ามที่ห้ามใช้ข้อสัญญาเช่นว่านี้ ดังนั้นในการทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าผู้สัญญาจึงอาจกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อได้ ซึ่งการกำหนดลักษณะของสัญญาเช่นว่านี้ย่อมเป็นการเพิ่มภาระและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมให้กับผู้เช่าซื้อ ให้ต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบตามสัญญา เพราะ ผู้เขียนเห็นว่า โดยตัวของสัญญาเช่าซื้อนั้นเป็นมิใช่เป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์โดยตัวของมันเอง แต่สัญญาเช่าซื้อนั้นเป็นสัญญาที่ประกอบไปด้วยสัญญาเช่าและค้ำประกันว่าจะขายทรัพย์สินนั้น ดังนั้น ในกรณีของการทำสัญญาเช่าซื้อนี้ ในระหว่างระยะเวลาที่สัญญาเช่าซื้อยังคงอยู่กรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ นั้นยังคงเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ ส่วนผู้เช่าซื้อ แม้ผู้เช่าซื้อจะได้ใช้สอยหรือได้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้างดงกล่าว แต่การใช้สอยหรือได้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อนั้น ผู้เช่าซื้อได้สอยหรือได้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อในฐานะผู้เช่าซึ่งมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาเครื่องใช้ไฟฟ้าตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และตามสัญญาเท่านั้น หาได้ใช้

สูญหรือได้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อดังเช่นเจ้าของผู้มีความผิดหรือไม่ ฉะนั้น เมื่อกรรมสิทธิ์ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อยังคงอยู่กับผู้ให้เช่าซื้อ หากเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นถูกทำลายหรือสูญหายไปโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุหนึ่งเหตุใดอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อก็ควรที่จะเสี่ยงภัยรับเอาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไว้เอง ตามหลักภาระความเสี่ยงภัยในภัยพิบัติตกอยู่กับแก่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ (Res Perit Domino) นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดข้อสัญญาที่ให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบค่าเช่าซื้อจนครบในกรณีที่เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อนั้นสูญหายหรือถูกทำลายโดยมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อนั้นย่อมเป็นการปิดเอาความเสียหายให้กับผู้เช่าซื้อที่จะต้องรับภาระนี้แทนผู้ให้เช่าซื้อซึ่งการกำหนดข้อสัญญาเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับสัญญาซื้อขายผ่องส่ง โดยทั่วไปนั้น หากไม่มีการทำสัญญาที่เป็นการรั้งกรรมสิทธิ์ไว้ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายผ่องส่งย่อมโดยไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458) ดังนั้น เมื่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นวัตถุของสัญญานั้นได้โอนไปยังผู้ซื้อแล้วในเวลาทำสัญญา ฉะนั้น กรณีที่ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุของสัญญานั้นสูญหายหรือถูกทำลาย แม้จะมีมิใช่ความผิดของผู้หนึ่งผู้ใดหรือทรัพย์สินนั้นจะสูญหายหรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัย ผู้ซื้อ ยังคงต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขายต่อไปจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ตามหลักที่เจ้าของกรรมสิทธิ์ต้องเป็นผู้รับเคราะห์ในภัยพิบัติใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับภายหลังที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์มาแล้ว โดยภัยพิบัตินั้นมิใช่ความผิดของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรืออาจจะเกิดจากเหตุสุดวิสัยก็ตาม (Res Perit Domino)

อย่างไรก็ดี หากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อนั้นได้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะได้ส่งมอบให้กับผู้เช่าซื้อแล้วนั้น จะก่อให้เกิดผลอย่างไรกับสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าผลของการที่เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อนั้นได้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรที่จะอนุโลมเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 มาใช้เช่นเดียวกับกรณีที่เครื่องใช้ไฟฟ้าสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งภายหลังจากที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อให้กับผู้เช่าซื้อแล้ว ทั้งนี้ เพราะผู้เขียนเห็นว่า ถึงแม้ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะมีได้ส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อให้กับผู้เช่าซื้อ แต่การส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้างดงกล่าวนั้นย่อมเป็นหนี้หรือหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งหนี้หรือหน้าที่ในการส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้างดงกล่าวนั้นย่อมเป็นหนี้หรือหน้าที่ที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่สัญญาเช่าซื้อเกิดแล้ว ดังนั้น เมื่อเครื่องใช้ไฟฟ้าสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่าย

หนึ่งภายหลังจากที่สัญญาเช่าซื้อเกิดขึ้นแล้ว แม้ว่าเครื่องใช้ไฟฟ้าดังกล่าวนั้นจะสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนส่งมอบก็ตาม ผลของการสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นควรมีผลตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 กล่าวคือ มีผลให้สัญญาเช่าซื้อบังคับโดยผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไป และหากผู้เช่าซื้อได้ชำระค่าเช่าซื้อไปบางส่วนแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะเรียกเงินค่าเช่าซื้อคืนจากผู้ให้เช่าซื้อได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 372 วรรคแรก⁸¹) สำหรับในส่วนของผู้ให้เช่าซื้อนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ให้เช่าซื้อทั้งหมดหน้าที่ในการส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นอีกต่อไป (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 วรรคแรก⁸²)

นอกจากนี้ หากผู้ให้เช่าซื้อได้รับเงินค่าเช่าซื้อจากผู้เช่าซื้อบางส่วนแล้ว และการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยโดยเหตุที่จะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ กรณีเช่นนี้ หากผู้เช่าซื้อขอรับเงินค่าเช่าซื้อคืนจากผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินให้แก่ผู้เช่าซื้อด้วย⁸³ ตัวอย่างเช่นที่พอจะเทียบเคียงกับกรณีดังกล่าวนี้ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 229/2526 โจทก์ว่าจ้างจำเลยทำเฟอร์นิเจอร์ทั้งหมดแล้วเสร็จ และมีได้แจ้งการส่งมอบให้แก่โจทก์ ได้เกิดเพลิงไหม้โรงงานเฟอร์นิเจอร์ของจำเลยโดยเหตุสุดวิสัย เฟอร์นิเจอร์ที่โจทก์ว่าจ้างให้ทำถูกเพลิงไหม้หมดสิ้น ความเสียหายย่อมเป็นพับกับจำเลย และจำเลยต้องคืนสินจ้างที่จำเลยรับมาแล้วบางส่วนให้โจทก์ หรือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4690/2534 เงินที่จำเลยได้รับไปจากโจทก์ตามสัญญาเช่าซึ่งต้องเลิกไปเพราะการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยโดยมิใช่ความผิดของฝ่ายใด จำเลยต้องคืนเงินให้แก่โจทก์ไป เป็นต้น

4.3 การควบคุมสัญญาตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา

⁸¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 372 วรรคแรก “นอกจากที่กล่าวไว้ในสองมาตราก่อน ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ที่มีสิทธิจะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่”

⁸²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 วรรคแรก “ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดภายหลังก่อนนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้”

⁸³ อรรถพล ศรีสวัสดิ์นุภาพ, “หลักการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 155-156.

ประเด็นที่ 1 เรื่องผลของการเลิกสัญญาเช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญา

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ข้อ 3 (10) ได้กำหนดให้เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบในมูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ขายเครื่องใช้ไฟฟ้าโดยการขายทอดตลาดหรือประมูลที่เหมาะสมแล้วได้ราคาน้อยมูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งคำว่า มูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อนั้น ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ไม่ได้ระบุว่าหมายถึง มูลหนี้ในส่วนไหน

คำว่า มูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อ ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า มูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อ คือ จำนวนค่าเช่าซื้อและดอกเบี้ยตามสัญญาเช่าซื้อทั้งหมดที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระด้วย⁸⁴ ซึ่งมูลหนี้ส่วนที่ขาดตามสัญญาเช่าซื้อนี้เป็นหนี้หรือความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อตามกฎหมายที่ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดไว้เป็นพิเศษ เพราะโดยทั่วไปแล้ว สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาย่อมสิ้นสุดลงเมื่อสัญญาสิ้นสุดหรือระงับไป ทำให้คู่สัญญาไม่มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันอีกต่อไป

ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติในประกาศคณะกรรมการข้อ 3(10) นั้น เป็นบทบัญญัติที่ก่อให้เกิดภาระให้กับผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้เช่าซื้อยังมีหนี้ภายหลังจากที่สัญญาสิ้นสุดลงไปแล้ว ซึ่งการกำหนดหน้าที่ภายหลังจากที่สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดไปแล้วนั้น เป็นการกำหนดหน้าที่ของผู้เช่าซื้อเกินกว่าหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการเช่าซื้อทรัพย์สินอื่น ๆ ที่มีใช้การเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าและเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมเป็นพิเศษแล้วนั้น สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572-574 หรือเป็นไปตามข้อสัญญาที่คู่สัญญากำหนดไว้ เมื่อมีการเลิกสัญญา คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391) เว้นแต่จะมีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดเรื่องนั้นไว้เป็นการเฉพาะ

โดยในเรื่องผลของการเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตาม มาตรา 574 เพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดนั้น ได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะมีเพียงสิทธิที่จะริบบรรดาเงินที่ผู้เช่าซื้อชำระมาแล้วและกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้จนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญา ได้แก่ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ตามนัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสามและถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สิน

⁸⁴ พลกฤต บวรไกรเลิศ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 83, น. 86.

โดยชอบอีกด้วย เท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิที่จะเรียกเงินที่ค้างชำระก่อนบอกเลิกสัญญาได้⁸⁵ และหากในข้อสัญญากำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกเงินที่ค้างชำระอยู่จนถึงวันเลิกสัญญาหรือวันที่กลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นๆ มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกได้ แม้ข้อสัญญานั้นจะแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย เพราะบทบัญญัติของกฎหมายในกรณีนี้ไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในกรณีนี้ศาลถือว่าข้อสัญญากำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกเงินที่ค้างชำระได้นั้นเป็นเบี้ยปรับซึ่งหากสูงเกินไป ศาลสามารถที่จะลดลงได้⁸⁶

นอกจากนี้ หากผู้ให้เช่าซื้อทรัพย์สินที่เช่าซื้อกลับคืนมาแล้วอาจจะนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นไปให้บุคคลอื่นเช่าซื้อหรือขายต่อ และหากผู้ให้เช่าซื้อขายทรัพย์สินไม่ได้ราคาที่ดีควรจะเป็นทำให้ขาดทุนแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกร้องราคาที่ขาดได้หรือไม่ ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อมักจะระบุเงื่อนไขข้อหนึ่งในหนังสือเช่าซื้อเลยว่า หากผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกขายได้เงินมาไม่เพียงพอชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ เหลือเท่าใดให้ผู้เช่าซื้อชำระจนครบความตกลงนี้ไว้บังคับได้ แต่ศาลเห็นว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับหากสูงเกินไปศาลลดลงได้ ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 58/2530 สัญญาเช่าซื้อ ข้อ 10 ระบุให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาและผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อออกขายทอดตลาดได้ หากได้ราคาไม่คุ้มกับค่าเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้า ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ถือว่าเป็นเบี้ยปรับอย่างหนึ่ง ดังนั้น เมื่อจำเลยเช่าซื้อรถยนต์จากโจทก์เป็นเงิน 884,016 บาท กำหนดชำระค่าเช่าซื้อ 48 เดือน เดือนละ 18,417 บาท แต่จำเลยชำระค่าเช่าซื้อได้เพียง 6 งวด ก็ผิดสัญญา โจทก์เรียกร้องเอาเงินจำนวน 353,298 บาท ที่ขาดจำนวนตามราคาเต็มในสัญญาเช่าซื้อ หลังจากนำรถยนต์ขายทอดตลาดแล้ว โดยที่จำเลยมิได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ จึงเป็นการเรียกร้องค่าปรับที่สูงเกินส่วน ศาลมีอำนาจลดค่าปรับลงเป็นจำนวนตามที่เห็นสมควรได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1721/2532 ค่าเสียหายที่โจทก์ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ได้ราคาเท่ากับราคาค่าเช่าซื้อ ไม่ใช่เงินที่ผู้เช่าซื้อค้างชำระตามความหมายของ “ค้างเงินใด ๆ แก่เจ้าของ” ตามสัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์จำเลยข้อ 9 ที่ว่า “ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระหรือค้างเงิน

⁸⁵โปรดดู คำพิพากษาฎีกาที่ 1195/2511(ประชุมใหญ่), คำพิพากษาที่ 601/2513 เป็นต้น

⁸⁶โปรดดู คำพิพากษาฎีกาที่ 511/2512, คำพิพากษาฎีกาที่ 1780/2542, คำพิพากษาฎีกาที่ 1496/2548 เป็นต้น

ใด ๆ แก่เจ้าของ ผู้เช่าซื้อยอมเสียดอกเบี้ยสำหรับเงินที่ค้างนับแต่วันผิดในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี” ดังนั้น โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 ใช้ออกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี คงมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 ใช้ออกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 เท่านั้น ส่วนสัญญาข้อ 10 ที่ว่า “...แต่ถ้าเจ้าของได้ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปแล้วยังไม่คุ้มราคาค่าเช่าซื้อที่ต้องรับชำระทั้งหมดตามสัญญานี้กับค่าเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้เช่าซื้อจะชดเชยให้เจ้าของจนครบ” นั้น เป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ เมื่อโจทก์ขอมาสูงเกินไปศาลก็ชอบที่จะลดเบี้ยปรับลงได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383

คำพิพากษาฎีกาที่ 4586/2533 สัญญาเช่าซื้อมีข้อตกลงว่า เมื่อเจ้าของยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนมา เพราะผู้เช่าซื้อไม่ใช้เงินค่าเช่าซื้อ เจ้าของมีสิทธินำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกขายตามราคาที่เจ้าของเห็นสมควรโดยไม่ต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบ หากราคาที่ขายไม่พอชำระหนี้ ผู้เช่าซื้อยอมชำระเงินจำนวนที่ยังขาดอยู่ให้เจ้าของจนครบ ข้อกำหนดดังกล่าวตามสัญญาเช่าซื้อบังคับได้ โดยมีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ หากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ เนื่องจากวาระการยดข้อที่เช่าซื้อเป็นการคิดราคาโดยรวมกับค่าเช่า และการใช้รถจะต้องมีการเสื่อมราคา จึงสมควรลดค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิด

คำพิพากษาฎีกาที่ 2084/2536 สัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า เมื่อผู้ให้เช่าซื้อยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน แล้วนำออกขายได้เงินเท่าใดให้นำไปชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเหลือเท่าใดจำเลยยอมรับผิดในส่วนที่ขาด เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ หากสูงเกินควรศาลอาจลดลงได้

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาแล้ว ผู้เขียนยังไม่พบฎีกาที่วินิจฉัยในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องการเรียกค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคาในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกขายแล้วได้ราคาน้อยกว่าที่จะได้รับตามสัญญาเช่าซื้อ จึงน่าพิจารณาว่า หากมีการขอให้ผู้เช่าซื้อใช้ค่าเสียหายที่เป็นค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคาในกรณีเช่นนั้น คำพิพากษาของศาลจะเป็นไปในทิศทางใด

4.4 กรณีที่ยังไม่มีการควบคุมตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ

ประเด็นที่ 1 เรื่องการเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 กำหนดให้ผู้เช่าซื้อสามารถที่จะเลิกสัญญาเช่าซื้อในเวลาใด ๆ ก็ได้ ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้กับผู้ให้เช่าซื้อโดยเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 573 นี้ ท่านศาสตราจารย์ ประพนธ์ ศาตะมาน⁸⁷ และท่านศาสตราจารย์ ดร. มานะ พิทยาภรณ์⁸⁸ ให้ความเห็นว่าเป็นบทบัญญัติที่ไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งสามารถตกลงให้แตกต่างเป็นอย่างอื่นได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151)

ในแนวความคิดที่เห็นว่าสิทธิการเลิกสัญญาแต่ฝ่ายเดียวของผู้เช่าซื้อเป็นบทบัญญัติที่ไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงสามารถตกลงให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ โดยอาจตกลงยกเว้นไม่ให้ผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาก่อนที่จะชำระค่าเช่าซื้อครบทุกงวดได้

และในกรณีนี้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฯ ไม่ได้มีบทบัญญัติที่เป็นข้อห้ามมิให้ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดข้อสัญญาอันเป็นการยกเว้น โดยไม่ให้ผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ โดยส่งมอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อคืนให้กับผู้ให้เช่าซื้อ ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงอาจจะกำหนดข้อสัญญาในลักษณะในลักษณะที่เป็นการยกเว้นบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 ได้

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของสัญญาเช่าซื้อแล้วนั้น จะเห็นว่าสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาที่ประกอบไปด้วย สัญญาเช่าทรัพย์สินและคำมั่นว่าจะขายของผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งคำมั่นว่าจะขายนั้นผูกพันผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้ให้คำมั่นแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ผูกพันผู้เช่าซื้อแต่อย่างใด ดังนั้นเมื่อคำมั่นว่าจะขายผูกพันผู้ให้เช่าซื้อแต่ฝ่ายเดียวแล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมที่จะบอกปิดคำมั่น โดยการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแต่ฝ่ายเดียว

ในกรณีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแต่ฝ่ายเดียวของผู้เช่าซื้อนั้น แม้จะไม่มีกฎหมายมากำหนดเป็นกรณีเฉพาะเพื่อเป็นการห้ามมิให้ผู้ให้เช่าซื้อกำหนดข้อสัญญาอันเป็นการห้ามมิให้ผู้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาแต่ฝ่ายเดียวได้ ผู้เขียนเห็นว่าผู้เช่าซื้อก็สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาแต่ฝ่ายเดียวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตาม มาตรา 573 ได้ เพราะการเลิกสัญญาเช่าซื้อนั้นเท่ากับเป็นการบอกปิดคำมั่นว่าจะขายของผู้ให้เช่าซื้อนั่นเอง นอกจากนี้ยังได้มีความเห็นของท่านศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน ว่าแม้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 นั้นจะไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยซึ่งคู่สัญญาสามารถตกลง

⁸⁷ ประพนธ์ ศาตะมาน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 64, น. 261.

⁸⁸ มานะ พิทยาภรณ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 142.

ยกเว้นได้ แต่หากนำมาการตกลงยกเว้นนี้มาใช้บังคับ แต่สัญญาที่น่าจะไม่ใช้สัญญาเช่าซื้อ เพราะเช่าซื้อเป็นสัญญาที่ผูกมัดผู้ให้เช่าซื้อฝ่ายเดียวซึ่งให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินหรือจะให้ทรัพย์สินตกเป็นสิทธิ แต่จะไม่ผูกพันหรือบังคับผู้เช่าซื้อให้จำต้องยอมรับโอนทรัพย์สิน ถ้าข้อสัญญามีว่าผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนไม่ได้ อาจทำให้สัญญานั้นเป็นสัญญาจะซื้อขายไปก็ได้⁸⁹

นอกจากนี้ ได้มีผู้ที่เห็นด้วยกับแนวความคิดที่ว่าหากยกเว้นบทบัญญัติมาตรา 573 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วนั้นย่อมกระทบต่อสาระสำคัญของสัญญาเช่าซื้อตามมาตรา 572 วรรคแรกได้กำหนดค่านายมไว้ และหากสัญญาที่สร้างขึ้นไม่เป็นสัญญาเช่าซื้อ ก็จะทำให้เกิดปัญหาเป็นอย่างมากเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ที่คู่สัญญาต้องปฏิบัติต่อกันเมื่อมีการโต้แย้งสิทธิขึ้นมา⁹⁰

ประเด็นที่ 2 สิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อ เพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดในกรณีที่นอกเหนือจากการเลิกสัญญาตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4(5) ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ซึ่งเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ให้สิทธิเจ้าหน้าที่ในการเลิกสัญญาได้หรือไม่

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4(5) ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อน้อยกว่าสองงวดติดกัน

ในเรื่องการเลิกสัญญานี้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ไม่มีข้อกำหนดสิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดหลายงวดสลับกันไปมาแต่ไม่ติดกัน ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ให้เช่าซื้อจะสามารถเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ได้หรือไม่

โดยทั่วไปแล้ว หากไม่มีการกำหนดสิทธิในการเลิกสัญญาเป็นอย่างอื่น ผู้ให้เช่าซื้อสามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดได้หากผู้เช่าซื้อผิดนัดสองงวดติดกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 แต่อย่างไรก็ตาม การเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นได้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4 (5) ที่ห้ามมิให้ผู้ให้เช่าซื้อ กำหนดข้อสัญญาที่ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดน้อยกว่าสองงวดติดกัน ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่อาจกำหนดข้อสัญญาที่ให้สิทธิบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียงงวดเดียวได้ และไม่อาจใช้สิทธิในการเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁸⁹ ประพนธ์ ศาตะมาน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 64, น. 261-262.

⁹⁰ พลกฤต บวรไกรเลิศ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 83, น. 75.

มาตรา 387 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เป็นหลักทั่วไปในเรื่องเลิกสัญญาได้ เพราะประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาข้อ 4 (5) ได้ห้ามไว้

ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดหลายงวดสลับกันไปมานั้น โดยทั่วไปแล้วย่อมไม่เข้าเงื่อนไขของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 4 (5) ที่ผู้ให้เช่าซื้อจะใช้สิทธิในการเลิกสัญญาได้ นอกจากนี้หากผู้ให้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาโดยอาศัยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 โดยถือว่าการผิดนัดหลายงวดสลับไปมาแต่ไม่ติดกันนั้น โดยถือว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดในข้อที่เป็นสาระสำคัญแล้ว ก็ไม่อาจทำได้ ทั้งนี้ เพราะการผิดนัดในกรณีดังกล่าวนี้ไม่ถือว่าเป็นการผิดนัดในข้อที่เป็นสาระสำคัญ แต่อย่างไรก็ดี การผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อหลายงวดสลับกันไปมาแต่ไม่ติดกันนั้น ผู้เขียนเห็นว่าผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาได้โดยอาศัยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ซึ่งเป็นหลักทั่วไปของการเลิกสัญญาที่ให้สิทธิผู้ให้เช่าซื้อสามารถเลิกสัญญาได้โดยต้องกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อและหากผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อก็สามารถที่จะบอกเลิกสัญญาได้

ในกรณีการบอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องกำหนดระยะเวลาพอสมควรให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อ หากผู้เช่าซื้อไม่ยอมชำระค่าเช่าซื้อภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจึงจะสามารถบอกกล่าวเลิกสัญญาได้ การบอกกล่าวเลิกสัญญาในกรณีนี้ต้องตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ข้อ 3(8) ที่กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ดังนั้นการที่ผู้ให้เช่าซื้อบอกกล่าวเลิกสัญญาให้ผู้เช่าซื้อทราบนั้นต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ซึ่งผลของการเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 387 นั้น ย่อมมีผลทำให้คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391) ซึ่งมีผลให้ผู้เช่าซื้อต้องคืนเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับชำระมาแล้วทั้งหมดรวมทั้งดอกเบี้ยด้วยโดยคิดตั้งแต่วันที่ได้รับไว้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรค 2) แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้เช่าซื้อสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าใช้ทรัพย์สินและเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบหรือค่าเสียหายอย่างอื่นที่ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากความผิดของผู้เช่าซื้อ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคท้าย)

ทั้งนี้ ในกรณีการบอกเลิกสัญญาเพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดหลายงวดสลับกันไปมาแต่ไม่ติดกันนั้น ไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมว่า ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดสลับกันไปมากี่งวด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสัญญา เช่น ในสัญญา

กำหนดไว้ว่าหากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ติดกันสามงวด ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ เป็นต้น ดังนั้น ในกรณีนี้จึงมีปัญหาว່ามควรมีมาตรการทางกฎหมายอย่างไรที่เข้ามาคุ้มครองผู้บริโภคจากการใช้สิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดหลายงวดสลับกันไปมาแต่ไม่ติดกันดังเช่นที่กล่าวไปแล้ว

ประเด็นที่ 3 ความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อ ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุอื่นใดอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

โดยทั่วไปแล้ว ผลของการที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุอื่นใดอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อย่อมเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 กล่าวคือ หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัยหรือเหตุอื่นใดอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อจะมีผลทำให้สัญญาเช่าซื้อเป็นอันระงับไป โดยผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งกรณีนี้ได้มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยไปในทำนองดังที่กล่าวไปแล้วนี้ ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 304/2522, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2537, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3111/2539 เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเสียหายจากการที่ทรัพย์สินสูญหายหรือเสียหายนั้นอีก หากผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 562 วรรคสอง⁹¹)

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในมาตรา 567 นี้ ศาลฎีกาได้ วินิจฉัยว่าไม่ชอบบทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงสามารถที่จะตกลงให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้⁹² ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1580/2514, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2518, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1314/2515, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2805/2540 เป็นต้น

ทั้งนี้ในทางปฏิบัติแล้วในข้อสัญญาเช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อมักจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบจำนวนตามสัญญาเช่าซื้อ แม้ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะสูญหายหรือถูกทำลายไปด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม แม้ว่าจะเป็นเหตุสุดวิสัยหรือด้วยเหตุใด ๆ อันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 562 วรรคสอง “ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่การใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ”

⁹² โปรดดู บทที่ 2 เรื่องสัญญาเช่าซื้อฉบับเพราะเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด หน้า 63-68.

สำหรับเรื่องการทำสัญญายกเว้นบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 นี้ ได้มีกฎหมายเข้ามาควบคุมเฉพาะสำหรับการเช่าซื้อทรัพย์สินบางประเภท ได้แก่ การเช่าซื้อรถยนต์ที่ได้มีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 ข้อ 4(4) ที่ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อให้ครบถ้วนตามสัญญาในกรณีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ถูกทำลาย ถูกยึด ถูกอายัด หรือถูกริบ โดยมีใช่เป็นความผิดของผู้เช่าซื้อ เว้นแต่ค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทวงถามการติดตามรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อ ค่าทนายความ หรือค่าอื่นใด เพียงเท่าที่ผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้จ่ายไปจริงตามความจำเป็นและมีเหตุผลอันสมควร กล่าวคือ ในกรณีการทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ระหว่างผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจและผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจะกำหนดข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปตามสัญญาเช่าซื้อไม่ได้

แต่สำหรับการทำสัญญาเช่าซื้อเครื่องไฟฟ้า ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2544 มิได้มีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้เฉพาะเหมือนดังที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2543 ข้อ 4(4) ดังนั้น หากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดโดยเหตุสุดวิสัย หรือด้วยเหตุอื่นใดอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ หลัก ผู้เช่าซื้อไม่ต้องชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบตามสัญญาเช่าซื้อข้อยกเว้น ผู้ให้เช่าซื้ออาจกำหนดข้อสัญญาที่ทำให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อต่อไปจนครบตามสัญญาเช่าซื้อได้ เพราะไม่มีกฎหมายเข้ามาควบคุมไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งการไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่เข้าควบคุมไว้โดยเฉพาะนั้น ย่อมทำให้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถกำหนดข้อสัญญาที่เป็นการยกเว้นบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 567 ซึ่งทำให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญา แม้ว่าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อจะสูญหายหรือถูกทำลายไปด้วยเหตุใดๆ โดยมีใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ซึ่งการกำหนดข้อสัญญาในลักษณะเช่นนี้เป็นการก่อภาระให้แก่ผู้เช่าซื้อทั้งที่ไม่ใช่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ เพราะผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อจนครบตามที่กำหนดไว้ในสัญญา แต่ไม่ได้ใช้หรือรับประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เช่าซื้อ